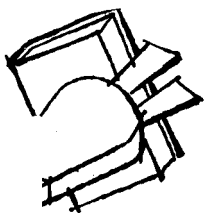

AIZKOLARIAK

ta beste ipui asko

AUSPOA LIBURUTEGIA

A I Z K O L A R I A K

ta beste ipui asko

AUSPOA LIBURUTEGIA

- 23 -

COLECCION AUSPOA

Administración: Plaza de Santa María 2 - Tolosa

Dirección literaria: Rdo. P. Antonio Zavala S. J.

**Colegio de San Ignacio - Ategorrieta - San Sebastián
(Guipúzcoa - España)**

Ordaindu bearrak:

Urte betekoa: 200 peseta.

Atzerrian: 275 peseta

Ongilleak: 350 »

Ale bakarra: 25 »

AIZKOLARIAK

ta beste ipui asko

AUSPOA LIBURUTEGIA

DEPÓSITO LEGAL S. S. 60—1963
N.º DE REGISTRO 155—1963

IMPRESO EN LOS TALLERES TIPOGRÁFICOS «ИЧАРОВЕНА»
ZARAZ (СИПНЗСОА-ЕСПАÑA)

ARKIBIDEA

Orri-
aldia

Itzaurrea... ..	9
¡Aizkolariak!	13
Don Premiñ	23
Sendakiñaren ikustamena	27
Biaramona	31
Txoria baño kayola nayago	33
Txori bat	35
¿Pekatua ote da?	37
¡A, kaikuk!	41
Mañu-Txurrit	45
Biurriren jolasa	49
Mirariak makillakin	51
Alper garbia	55
Izkirimiri gertatuak	57
¡Arrayen alde...!	61
Bayetz uste	65
Toloxa-renak	67
Samartolomé	69

Seme galdua baserrian	73
San Rokeko Jose Jabel	79
Kontu kontari	83
Baserri Etxemendiko Donifizio	87
Asko diran moduko bat	91
¡A zer inozentiak!	95
Asto baten oroizkifia	99
Gertatua	107
Amoriyua eta interesa	109
Aur batekin	111
Falso testimonioa	113
Ijitoak	115
Abarkadunak	117
Tabernako izbideak	121
Lau kontu	123
Koñaruak	127
Ezkongayetan	129
Goyerriarrak	133
Senar-emazteak	137

ITZ-AURREA

Liburu ontako ipui guziak "Baserritarra" zeritzayon revista edo aldizkaritik jasoak dira.

"Baserritarra" ori Donostian amabostean bein argitaratu zan 1905-tik 1911-ra bitartean. Oso aldizkari errikoya ta jatorra izan zan. Aren aleen erdiak eskuan izan ditugu, bñan gañerakoak iñon ere ezin arkitu ditugu ta betiko galduta ote dauden bildur gera.

Liburu ontara aldatu ditugu egillearen izenik gabe edo izengoiti utsez azaldu ziranak. Egilleak zein izan ziran, ez degu iñoiz ere jakingo. Dana dala, liburu au garai artako ipuyen lore-sorta edo antologia bat degu.

Luzeak dira batzuk, beste batzuk laburrak. Luzeena aurren jarri degu, liburuari izena eman dezayon.

Euskalerrian mota askotako ipuyak daude:
Batzuek sorgiñak, lamiak, Anbotoko ta Mu-

rumendi-ko Dama, Basojauna, jentillak eta gañerako euskal mitologiaren kondarrak ematen dizkigute.

Besteak, mundu guztiko erriak kontatzen dituzten ipuyak berak dira. Gure artean ere egin izan dira ipui oyetako zenbait bilduma: Barandiaran, Jean Barbier, Mayi Ariztia, Azkue, Caro Baroja, Irigaray,...

Bañan badago beste ipui-mota bat, gure erriak beste oyek baño maizago aotan darabilena. Ipui auek, beti edo geyenetan beintzat, eguneroko bizitzan gertatu ta norbaitek jasoak izaten dira. Euskeraz izen bat baño geyago dute: gertaera, gertakizuna, pasadizoa, ateraldia, aterakaya,... itz oyek danak gauza ber-bera adierazten ez badute ere.

Geyenetan laburrak izaten dira. Piper-miña galanki izaten dute, ta gure erriaren umorea, euskal umore jator-berezia agertzen digute.

Alako ipuyez osatuak daude Gregorio Muxika-ren "Pernando Amezketarra" deritzayon liburua, ta Juan San Martin-en "Zirikadak" deritzayona; alako ipuyak dira gure erriak Pernando Amezketarraz ez-ezik, Txirritaz, Pello Errotaz ta gañerako bertsolariez kontatzen ditunak.

Gutxitan bildu izan dira gure artean, bañan Muxika-k eta San Martin-ek egin zutena maiz egin izan balitz, dudarik ez dago gure umorearen liburu jator asko geyago izango gentula.

Mota ontako ipuyak zer-ikusirik aundia dute bertsoekin. Biak ere umore bera azaltzen dute; berdin-berdiñak dituzte beren grazia, piper-miña, eztena, ziria,... Itz batean esateko, euskal ipuyak eta bertsoak alkarren senide dira, adar beretik ondu diran frutuak dira, enbor batek bota ditun adar bi.

Liburu ontako ipui geyenak mota ontakoak dira. Argatik egin nai izan degu adierazpen ori.

Bañan euskal umorea ez-ezirik beste zerbait ere erakusten dute liburu ontako ipuyak: alegia, gure erriak baduala gauzak kontatzeko modu berezi bat. Modu ori nolakoa dan, gauza zalla da adierazten. Jakin nai duenak obeko du gure erriko lagun-arteetara joan ta an belarria erne para. Ta gero, emengo ipuirik geyenak irakurtzean, pentsatuko du bayetz, gure erriak alaxe kontatzen ditula gauzak.

¡AIZKOLARIAK!

Egunsentiko izarra zegoan aurrez aurre gel-ditua; burutazio gogor batekin bezela begiratz-zen zion Mañubelek begirazun geldi guztiz barrundatsuenean, eta ala bear zan ura ikus-teko; argi ixpirako izar bakar koitaru ura, eguz-ki aurrean, menderatu nai ezean txinpart-bu-rrukan bezela, baña galduaz, aulduaz zijoan az-ken izar ura ikusteko.

Jokatu egin bear zuan egun artan eta asko, asko; gizonik aberatsenak bere guztiak baño geyago; ¡bereak eta besteenak! eta gañera, zer esanik gabe, guztien jabe bezela agerturik, arro, zutik azaldurik jende aurrean.

Batzuetan gogoratzen zitzayon izar aren izaera ordu artan, aren indar galtzea, argaltasuna eta umiltasuna; eguzkiak bere lenbiziko suzko atzapar argi ayek ezkututik agertu zituan or-

duko, ezerezera zijoan izar gaxoa, illunduaz, itzaliaz, aultzen, desegintzen, ezkutaturik eguzkiaren aurrean, baña auspeztu nai ezik bezela, obeitu nai ezik ziruriela.

Besteetan zetorkion burura eguzkiaren indarra izar aren ondoan, eguzki arren aunditasuna, biribildu zala ordurako, mendi muturrari iges egin nairik, ertz ertzean, ikutu-bai ikutuez, aurrera ta bikañago, menderatuaz mundua, mundutar guziak, eta bereganaturik zeruak, itzalirik goi urdin zabalaren dizdira guziak: ¡jabe, nagusi, indartsuen gelditurik!

—¡Zer izango ote da gaur nere suertea, eguzkiarena ala izarrarena!

Baserritarra zan Mañubel baña bere buruan zerabilzkien buru-lan, pentsamentu bizi iruditsu aundi auk. ¡Burutazio gogorrean, zeñeri ez datorkizkio burura alako ezin esan ta sinistu litezkean pentsamentuak!

Etzan lenbizikoa eta bigarrena Mañubelentzat; gora-bera aundiak ikusia zegoan mundu onetan, baña orduko arrekin, edo zijoan goyenera edo zetorren beenera... ¡Bereak eta beste-enak! Eta guztia tema bategatik, arrokeriagatik. Ezagutzen zuan bere barrenen, baña guztiz barrenen, gaizki ibilli zala, bear ez bezelako

itzak eta arronkak egin zizkiola besteari... Bai baña etzegoan au aitortzeko, ain gutxi entzuteko. Koska txarra atera bear izan zion bere lenda-biziko ojuari, desapiyo ari; eta zergatik esango ez degu emen? Jan egin zuan bere itza. Ezagutzen zuan arrazoi-bide obeakin zebillela bestea, eta pentsamentu onek ematen zion otz-ikarra. Gañera etziran ain onak beretzat bezpera gabeen jakin zituan kontuak besteangatik, baña zionez, lenago atzeratu bear zuan bai, bildurtu eguzkiak, berak baño.

Atera bear zuan plazan erdira andik iru ordu barru, eta egun artan beñe baño're jende geyagoren aurrean.

Guztia prest zeukan. ¡Ayek ziran aizkorak! Barrendik ere etzegoan ain gaizki gau attako lo-galtzea alderdi batera utzi ezkerro. Bai, illabete artan arrautza gutxiago saldu zan Azpeitiko plazan.

Ordua ondo zaitu zuten edo zaitu-arazi zioten biari. Amaikak bi miñutu gutxiago eta an ziran aizkolari biak, juezak, botelleruak, erakustalleak, Alkate eta urrengoak, meriyo edo aguazilla, Gipuzkoako ta Bizkayako, baita ere Naparroatik, aizkolari sonatuak, eta gutxienez bi milla gizon jira guzian.

Meriyoa makillakin asi da “¡Plaza!... ¡Plaza!...” ojuka; ederki dantzatzen zuan makilla oñetan ta buru gañetan, eta onetan ateratzen du erdiko juezak ontz-urra; bota du jiraka aidean, Mañubelek esan du “Kastillo” eta ala gertatu zan. Etziran asarre onen lagunak. Aukeratu ditu, tokatzen zitzayon bezela, egurrak, eta jarri dira zutik biak trongo banatan.

Zer pultsua zeukaten, batez ere Mañubelek, gazteak; plaza-gizona zan, baña iñork etzuan ikusi orduan zeukan bezin arpegi txuriakin. Etzirurien ala bere mogimentuakin; aizkora zerabilkien luma bat bezela aidean eta bueltak emanaz. “¡Zaitu!”, esan diote erdiko juezak eta zarrak altxa du aizkora; gazteak etzeukan ainbesteko premirik. Etzan euli baten soñurik entzuten... “¡Ekin!” diadar egin du juezak eta... ¡danba! lenbiziko kolpea zarrarena. Danbateko otsarekin bat batera asi da jende guzia ojuka ta bullan: “Ori dek zarra!... ¡Jeiki!... ¡Aufa, gaztea!...”. Besteak: “¡Ori dek sasoya!...”

Jende guzia zegoan an bildurrak, estutua, asi ziran arte, baña asi ziranean azkatu ziran danak ero. ¡Ango ixkanbilla eta oju egin bearra!

Ederki ari ziran beren kana-erdikotan lenbi-

zikoakin. ¡Ura jeikia! ¡Ura biguntzea! ¡Ayek dangatekoak eta ayek espal-puskak! ¡Ura epaya! Bazan plaza artan erakustallea pranko, baña artean beintzat etzeukaten, artarako zeudenaren ere bear aundirik.

“¡Eun errial zarraren alde!... ¡Aiba!... ¡Lenengoak ordu t'erdian bayetz!... ¡Gaztea lenen jiratu bayetz ontz-erdi bat!... —eta bereala:— ¡Berreun errial zarraren alde!...”.

Bazebillen dirua, ez bazan ere artean *korredorerik* azaldu.

Aitu zitzayon ba iya ezpala gazteari eta prest zan laixter jiratzeko. Geyenen begiak bere aizkol-peko ezpal txiprixtari begiratzan zioten orduan, noiz bueltatuko zan zai-zai. Onetan jiratu da eta ango oju, deadar eta ixkanbilla berriro, zarra bildurtu nayan: “¡Aufa, biba gaztea!... ¡Ori dek ori sasoya!...” zioten. Bai baña zarra're ondo ari zan, ezpal aundiagoa artu zuan ta barrurago zijoan; etzuan gañera, zenek zer oju egiñaren paltarik bildurtu etzedin. Etzan ez bildurtu. Ebagi du bereala ederki tronko erdia —gazteak baño obeto— eta bueltatu da ba ura're. Berriz len baño oju aundiagoak ziran orduan bientzat.

“Ya ba, gaztea, orain, orain!... ¡Ezkerretik geyago, eldu ezkerretik!... ¡Ori, ori, zarra, eu-

tsi ezpal orri, or, or, or, or...” ¡Danba! zarrak eba-
gi du lenbizikoa eta iru kolpe geyagokin gaz-
teak.

Zarrak salda pixka bat eskatu bezela egin
du besoakin eta trongo gañean exeri da. Berea-
la igarri diote etzegoala ondo, ta batek salda
eman bitartean, besteak kokotetik bera aguar-
dinta botatzen zion, besteak elastika ta bufán-
da ezarri bizkarretik. ¡Ango batzuen poza ta
bestien tristura! Kordea joan zitzayon zarrari...
¡Gizajoa! Seguru berea zuan jokua galdu bear.
Gaztea aurrera zijoan bigarrena eta azkenen-
goakin... Jeiki da bereala gure zar ori, bizitu
dute, eldu dio berriz aizkorari eta ekin dio, len
baño ere oju aundiagoen tartean.

Baña au ez da ezer; gazteari aizkora sartu
ondotxo eta atera eziñik ari dirala, gogor eldu
dion batean autsi zayo aizkol-kirtena, bentzitu
dio gorputzak eta irauli da trongo gañetik ¿ba-
ña nola?, buruz bera ta kolpe aundian. Igarri
zioten kolpe txarra zuala buruan, eta eldu zio-
ten bereala; odola zerion burutik, eraman zu-
ten korrika ondoko bere taberna-etxera, eta egin
dizkate an denpora gutxian egiñal guziak.
Etzan, ez, mediku bear aundirik. Lotu diote
gogor burua, eta azaldu da berriz aizkora ar-
tzera; oju, bulla ta desdixarik aundienakin

ekin dio berriz gogotik, lengo aizkora, berriakin aterata. Gutxi gora bera biak denpora berdiña galdu zuten, zortziren bat miñutu. Gaixo-denpora laburra zuten.

Andik aurrera gertatu ziranak azkarrago esan litezke. Zarra aurrean zijoan, eta onen aldekoak azkenera eta geyago arrotu ziran, eta era onetan, bestearenak, Manuelenak, ixildu ziran.

Zarrak irabazi zuan eta azkenera estutu gabe. Ederki bukatu zuan bere lana eta besteari gelditu zitzayon artean amar miñutu geyagorena.

Azkenengo kolpea eman zuanarekin batera saltatu zaizka, besoak zabalik, gutxienez zarrari berrogei ta amar lagun; bazuan elastika, jake ta bufanda ugari bizkar gañean. Bazuen nork aidean eramana, eta eraman dute ala-moduz ta sartu dute oyea.

Galdetzen diote alkarri “¿Zenbatean, zenbatean?”, eta juezagandik jakin zuan batek esan du altutik “¡Irurogei ta emezortzian!”. Marka ederra egin zuan. Pasa ziran bost miñutu geyago ta oraindik ere ari zan gaztea, Mañubel gizajoa, eta jende ixilla zeukan ondoan, bañan noizbait ebagi zuan ark ere bere azkenekoa. Joan zan bere oñez, bi iru lagun ondotik zituala eta zalaparta aundirik gabe.

¡Mañubel gizajoa! Nork esan aren barreneko pentsamentu beltz ikaragarriak, apustua galdu ondoren, zer ziran. Eta nola ez? Ondatua gelditu zan, auspeztua. Oyea sartu zuten beara're; biak oyea zeuden, baña zarra laixter zan jeikitzeke pronto. Bazuten egun artan tabernariak zeñeri erantzuna; ura ixtillua, ura jendea. Bazeukan jendeak zer esana're, eta etziran paltatu burrukak eta okasioak. Batek zion oso altutik: "¡Gazteak irabazi bear zuan jokua eukan ori!". Eta besteak erantzuten zion: "Or ikusi dizkiagu ba". Eta nork esan ortik aurrerakoak.

Andik amabost egunera, koñarua bialdu zuan Mañubelek beirik onenakin perira, eta zabaldu zan inguruan oso gaizki zebillela, eta etzeukala beirik, ezta ganadu bat ere.

Jokatuko ziokean berriz kana beteko trongo bana ebagitzera ta nai zukean bota desapioa, baña zer jokatu bear zuan? zeñek ipiñiko zion dirua? Triste bizitu zan bi edo iru urtean beintzat. Zarra obeto; iñork desapiorik ematen bazion ere, zai zegon beti.

Bein peri egun batean alkar topo egin zuten eta parez-pare geldituta onela dio gazteak zarrari:

—Katilla-saldaren bat artzera etorri al gera, konpañero?...

(Esan nai zion etzala gauza salda artu gabe aizkoran egiteko, apustu artan nola eskatu zuan) Eta zarrak erantzun dio:

—Min artu diat buruan aizkoran ari naitzela erorita eta medikuagana etorri nak ia sendatzen ote nauan.

Ara gure aizkolariak eta aizkol-jokua zer diran; bein beenik ikusi ez duanak ez ditu ententuko errenkola auek. Kendu ezkerodituan alderdi txarrak (gorrotoa, nekea, arrixkua eta mixeria batzuentzat) ez legoke neretzat Euskalerrian ezer ikusgarriagorik.

N-K.

«Baserritarra», 94 ta 95, Mayatzaren 9-an ta 23-an - 1908-an.

DON PREMIÑ

Erri txiki batean orain amar urte il zan Don Premiñ buruko illeak zuritu eta gero; onekin il ziran erri artako pake eta oitura on asko; orain, ¡a!, orain bizi dira rusitar eta Japongo jendeak bezin asarre, ¡ni i aÑe banauk! eta kaxo, mutill.

Mundua dago, edo obeto, munduan daude jakintsu asko eta azkartasun izugarrian orain, baña erri onetan Don Premiñ geyago zan oraingo azkartasun eta jakinduri guziak baño.

Don Premiñ zan apaiza, txit ona, zabartu gabe bere eginkizunai jarraitzen ziena beiñ ere utzi gabe; gañera esate baterako zan erriko alkate, mediku eta maixu, baña ¿nolako alkate, mediku eta maixua? Gaurko geyenak bezin zuzena.

On Premiñen denboran bat edo beste ziran erri onetan oker xamarrak beste guzietan izan oi diran bezela, eta sayatzen zan gure apaiz jauna oek zuzendu nayan.

Egun batean Don Premiñ bere errezoak egi-ten ari zala, azaldu zitzayon bere illoba Kontxexi erdi negarrez, eta ala dio :

—Osaba.

—¿Zer dezu, Kontxexi?

—¿Zer nai du apaltzeko?

—¿Or ez dezu bada legatza?

—Emen nuen baña...

—Apustu egingo nuke katuak arrapatu dizula.

—Arrapatu egin du norbaitek, baña katuak ez.

—¿Katuak ezetz? ¿Zeñek bada?

—Nik ez dakit zeñek, baña katuak ez.

—¿Nundik arrapatu dizue?

—Sukaldeko leyotik.

—Ondo da; urrena Tolosara zoazenean ere ekarri legatza, eta gaur apaltzeko jarri nai dezuna.

Egun gutxi barru berriz ere Kontxexik legatza ekarri zuan, eta Don Premiñek, "jalapa" esaten zayon botika batekin ondo gozaturik, utzi zuan leyoan eta esan zion illobari:

—Kontxexi: ez egon zai zeñek arrapatzen duan, zergatik iñork arrapatzen badu, etorriko dira nere billa.

Illundu eta laister asi zan Kontxexi ikusten leyoa baña an etzan agiri legatzik.

Don Premiñ apaltzen ari zala, tan tan tan, jo zuten atean, eta Kontxexik andik bereala dio osabari:

—Berorren eske dira.

—¿Garai ontan nere eske? ¿Legatza leyoan al dago?

—Ez, jauna.

—Legatzarekin apaldu duana gaizkituko zan. ¿Zein da?

—Astabizkardiko Perroxe da, beste bizitzako Miel oso gaizki dagoala eta aguro joateko.

—Bereala joango naizela.

Ordu laurden bat baña len Don Premiñ zan Apalategin, eta andik laister sartu zan Astabizkardira, nun zegoan antzika gure Miel gizarajoa.

—¿Zer dezu, Miel, orrenbeste zalaparta ateratzeko?

—Tripako miñ aundiak.

—¿Noiz ezkeroztik?

—Orain bi ordu ez neukan ezer.

—Bazekiat zer deken; ik nere legatza jango uan.

—¿Zer esan du?

—Ik nere legatza jango uala.

—Bai, jauna.

—¿Lengoan ere bai?

—Bai, jauna.

Ustelonio Bizkorrategi

«Baserritarra», 20, Uztaila-ren 8-an (1905).

SENDAKIÑAREN IKUSTAMENA

(*Visita facultativa*)

Ume bat ezin egonez dagoala urrutiko base-
rri batean, eta eraman-azitzen dute bera sen-
datzera erri txiki bateko sendakiña.

Onek, ume gaxoa ikusi baño len, galdetzen
dio bere amari:

—Beraz, ume gaxoa ezin egonez daukazu-
la, e?

—Bai, jauna, eta Jainkoak nai du sobre ere,
gaxotasun arritzekoa dauka ume gizarajoak.
Gaur goiz ezkerro ezin zutik egon da, eta zen-
bat alegin egiten diotan zutik egoteko, dana
alferrik; beti ¡zapla! lurrean jotzen du bere
buruarekin.

—¿Zutik ezin egon dala beraz? Orixen da kontua; baña ¿zenbat urte dauzka zure umeak oraindiokan?

—Lau urte ta erdi, jauna.

—Urte oyekin ume geyenak jakiten dute ba korrikan ibiltzen. Eta ¿noiztik jarri da zure umea orrela?

—Ara bada, atzo iñolarrean oso ondo zebillen eta oira joateko ere katukuma batek bezela salto egiten zuan; baña gaur goizean beti bezela neronek jantzi det, lurrean jarri ere bai, baño iñundik iñola ere ezin dala zutik egon: beti ¡zapla!, lurrari musu ematen. ¡Sekiera sendatuko balu beorrek nere ume gizarajoa!

—Alegiña egingo det; ikusi egin biagu lenengo zer eritasun daukan ume orrek eta ekar zaidazu nigana.

Berealaxe azaltzen da ama tristea sendakiñarengana, ume musu gorri bat osasunez betea besoetan duela.

Orduan sendakiñak esaten dio ama gajoari bere umea zutik jartzeko, baña, orrela egiñik, ¡zapla! lurrera dijoa umea.

Operazio au probatzen dute bigarren aldean, baña beti igual: umeak jotzen du bere korputzarekin berriz ere lurrean.

Au ikusirik dio sendakiñak :

—Eunda santa sekulan ez det beste orrenbeste ikusi. *A ver* —dio umeari— ¿nun daukazu *pupua*?

—Inun ere ez.

—¿Buruko miña al daukazu?

—Ez, jauna.

—¿Ondo lo egin al dezu bart?

—Bai, oso ongi.

—¿Jango al zenduke zerbait edo jateko gogorik badaukazu?

—Bai, jauna.

—Ederki dago; orain entenitzen det ume onek zer daukan —dio sendakiñak oso serio bere kopetan eskuakin golpe bat emanetz—. Ume onek daukana da *parálisis* bere ankatako alderdian.

—¿Aita San Antonio Urkiolakoak eta Ama Birjiña Arantzazukoak salba gaitzala! ¿Au errukia! —dio ama errukitsuak sendakiñaren itzak aditzean.

Eta onek jarraitzen du :

—Bai, bai; ume au *paralítico* dago eta bere bi anak illik dauzka. Bestela ikusi dezagun berealaxe.

Au esanik sendakiña gerturatzen da umea-
rengana, eta erreparaturik onek galtzak gaizki
jantziak dauzkala, bere buruko illeari tira egi-
ñaz dio oso asarraturik :

—¡Zer *paralisis* eta *paralisis* ondoko! Baña,
emakume eroa, ¿nola nai dezu zure umea zu-
tik egotea, baldin bere bi anak galtzaren zu-
lo batean sarturik badauzka? Noan emendik
zazpi milla deabruk aidean eraman baña len.

Eta gure sendakin ernegatuak alde egiten du
etxe artatik presaka bañan presakago, bere aot-
tikan millaka arrayo eta demonio botaraz.

J. B. ARRAPAZAK

«Baserritarra», 20, Uztaila-ren 8-an (1905).

BIARAMONA

(Bakar-izketa edo monologoa)

Eju, eju, eju; eztarri arrayoa zikin samarra zeok gaur.

¡Aaaupaaa! A zer loa egin dedana, baña orain lanera joan bear eta nik gogorik ez. Egun bat ederra igarotzen badegu, beste ogei edo berrogei lanean puskatzen eta erdi goseak. Utsa uke egunero pitxerditxo bat ardo erateko sortuko bagendu, baña illean bein eraten nik, eta orduan pitxerdi bat ez-ezik baita iru edo lau ere. Atzo bertan auskalo zenbat sartu zan nere eztarritik barrena. Orregatik zeok gaur zakarra. Eju, eju.

¿Noiz etorri ote nintzan bart etxera? Andreak jakingo dik.

Joxepa... Joxepaaa...

¿Ez ote du aditzen? ¿edo muturtuta ote da-go?

Jaiki nadin; eguzkia atera dek eta onezkero berandu xamarra izan bear dik. ¡Oi ene! ¡Zer da au! ¿Lo egin da ala ere ezurrak gogortu? ¡Zer ote da zaartzea! Nik sasoi batean ez nian uste ezurrak orrela gogortuko ziranik, baña sasoi ura joan uan eta ez dek geigo etorriko. Eju, eju; orain eztula ortik eta karkaxa emendik.

Egualdi ederra zeok artoak irabazteko, eta nik lanera joan gabe egoteko ere bai; gaur goizekoagatik opor egin bearko.

Joxepa... Joxepaaa... ¿Erantzun ez?

Nuan ithurrira egarria eta eztarriko garratasun au kentzera. ¿Edo ostatura joango ote naiz? Nik orain ura eraten badet atzokoaren gañean esteetan *bir bor bor* asiko zatak; ohea izango dek txikitxo batekin barau austea.

Ustelonio Bizkorrategi

«Baserritarra», 22, Agostua-ren 5-ean (1905).

TXORIA BAÑO KAYOLA NAYAGO

—...Orra bada, Patxi, esan dizkizugu danak : zenbat errenta duan, zer obligazio dituzten eta nola dagoan zuk bizitzera joan nai dezun baserria. Orain jakin nai genduke guk zure pentsamentua nola dan : ia alargunarekin edo bere alabaren batekin ; zeñekin, alegia, ezkontzeko desioetan zeran, gure baserrira joateko bizitzera.

—Esango diot bada, etxeakoandrea ; beon gustoa egin ezkerro, ni kontentu naiz.

«Baserritarra», 22, Agostua-ren 5-ean (1905).

TXORI BAT

Saletxe-berriko morroi gizagajoa, *Artojaiki* ziotena, biraldu zuan nagusiak arategira txekor batekin, eta esan zion, beraren gibel zati bat etxerako bear zutela eta eskatzeko arakiñari.

Arakiñak jolas-gure ziran eta esan zioten gizagajo ari, etzutela jakingo etxean nola tajutu gibela, jateko moduan, eta esku gañean eskribituko ziotela nola jarri gibela, etxekoandreak irakurri zezan.

Konprome zan mutilla eta, esan da egin, eskribitu zioten zerbait esku gañean pluma eta tintarekin.

Artu zuan gibel zatia pardelean, jarri zuan makillaren puntan, eta, arturik bizkarrean zintzilik, bazijoan etxe aldera.

Bidean zijoala, ustez uste gabeen, saltatzen

dio atzetik txakur gose batek eta an joan zan arin *Piñto* gibel pardela ortzetan zuala, lagarik *Artojaiki* gizagajoa, aoa bete ortzekin.

Igarririk alper lana izango zala txakurraren ondoren joatea, bazijoan etxeruntz bere mintasun aundian bere buruarekin marmarean eta, ustez uste bagean, orra nun ukutzen dion zerbaitek eskribitua zeukan eskuan.

Begiratu zuan aldamenera eta ¡nun ikusten duan bere ondoan gibela lapurtu zion txakur ura bera, *Piñto*, eskuan usai egiten! Eta mutil txori arek, esku gañera txistu mordo aundi bat bota presaka presaka letrak borratzeko eta prakka ipurdian igurtziaz esku-gaña, ala dio txakurrari:

—¡Emen al aiz arraye ori! Baño ez dek jakingo, ez, demoniopola, gibela nola prejitzen dan; ere muturrakin, beste moduz sayatu bearko dek, gibela gustora jate ezkeroz.

«Baserritarra», 22, Agostua-ren 5-ean (1905).

¿PEKATU OTE DA?

Oraindik egun gutxiz onuztik, komedi aundiak pasa zaizkio Zeama-ko baserritar bati.

Ez dizutet esan nai zein dan bera, baña bainere irakurleak ezagutzen duten Tio Patxikoren lagun aundi bat dala.

Bazetorren an arratsalde batean Alsasu-tik bere erri aldera eta arkitu zan zetorren bidean agure kaska zuri ta bizar luze alforjaz betetako maketo batekin.

Galdetu nairik oni gure zeamatarrak ia zer ordu dan, esan zion:

—Aonde te vas la ordu, gauza gutxi gora bera?

—¿Que a dónde te vas yo? —erantzuten dio erdaldunak— ¿a tí qué te importa?

—Eskerrik asko, gizon leyala, —esaten du orduan baserritarrak.

—¡Vete a la chanfaina! —dio berriz bizar luze arek.

An gertuan zijoan gizon batek, galdetu zion orduan berealaxe Zeamatarrari:

—¿Zer esan diozu erdaldun ari?

—Bada galdetu diot ia zer ordu dan gutxi gora bera eta erantzun dit esanaz irurak laurden gutxiago dirala.

—¡Arrayia, zenbat mentaja dituan erderaz mintzatzen jakiteak!

—Bai, alajañetan —dio au aditzean oso arroturik Zeamatarrak—; nik dakian baño ere geyago entenitzen det gauza askotan.

Jarraitu zion gure Zeamatarrak bere bideari eta iritxitzean Arkurutza deritzayon bide-kurutzera, nun arkitzen dan automobil batekin gizon bat barruan zeukala geldituta zegoala.

Orduan baserritar arek, begiratuaz ondo ta aoa zabaldurik modazko kotxe ari, dio bere buruarentzat:

—Au izango dek noski or tximisten gisa deabruekin parte arturik alde batera eta bestera txakur guziak iltzen ibiltzen dan tresna. ¡Eun-

da santa sekulan ez diat ikusi orrelako adrausik!

Orrela pentsatzen ari zala, automobil aren jabeak galdetu zion Zeamatarrari:

—¡Buen hombre! ¿Este es el camino que conduce a San Sebastián o es ese otro?

Eta baserritarrak erantzuten dio onela:

—Este kamiño más zabal que ese kamiño, más aurreago estás Etxegarate, allí mikeletes, más berago Idiazabal y más aurreago Jeronimo-ko benta. De este otro kamiño irse Otsarte y más berago Zeama, más aurreago Segura, gero Jeronimo-ko bentan biak alkar jo.

Automobil aren jabeak *erretorika* moduzko au aditurikan, adierazi zion baserritarrari ia berekin kotxean joan nai zuan Etxegaraterano, eta konpromaturik gizon ura, an joan ziran biak mikeleteak zeuden tokira, galdetzera ayeri ia zein zan Donostira joateko automobillek artu bear zuan bidea.

Orrela egin zuten, baña jordu txarrean ibilli zan gure Zeamatarra automobillen! Bada arrezkero larri ere baña estuago ibili da oso bilturturik pentsatuaz pekatu ikaragarriren bat egin ote zuan tresna aren gañean ibilliarekin.

Bere bildur guzia zan, erriko erretore jauna jakitera allegatuko ote zan gauza aren berri.

Bere andreari konpiantzan kontatu zion bere pasaizoa esaten ziola:

—*Antonorolomio* edo dalako arretan sarturik, bere jabeak maratilla bati eragin zionean, uste nuan deabru-etxera nijoala. Pipakara bat tabako pumatu bear nuala, baña etzegoan denborik ezertarako, bada Jesus esaterako Etxegaraten giñan.

Au aditzean, baserritar aren andrea etzan aspertzen Aitaren eta Semearen egiten, deabru bat aurrean edukiko bazuan bezela.

Guk jakin degunez, orain naiko sosegaturik da Zeamatar *automobilista* ura, Segura-ko "Urristik" esan zion ezkerro onela:

—Aita Santu Erromakoaren baimena badaukate automobil edo *astomutil* oyek kamiñoetan ibiltzeko, baña baso-bideetan ibiltzea debekatua dago ayentzako, eta beragatik, ez dezu pe-katurik egin kamiñotik kanpora atera ez bazera.

ARRAPAZAK

«Baserritarra», 36, Otsaila-ren 17-an 1906-an.

¡A, KAIKUK!

Eliz atarian dagoan arrizko eseri-alki batekin, gertatu zitzayoten lengo egun batean Goyerriko erri txiki batekoai, ezin sinistu zuten gauza bat.

Eseri-alki ori dago erri orretan aspaldiko urteetan. Antxen eseri izandu dira amar gizon lasa lasa, eta lengo igandean arrituak gelditu dira ikusirik ezin kabitu zirala bederatzi errejidore eta alkatea.

Meza nagusirako asmoakin bildu ziran eliz aurrean errejidore guztiak, eta alkate jauna etorri zanean esan zioten oyeri:

—Oraindik ordu laurden bat palta da amarrutako, eta bitartean eseri gaitezen arrizko alki onetan.

Esan bezela, asi ziran eseritzen, bañan etziran kabitzen amarrak. Nola kabituko ziran ba, zeuzkaten kapa lodi ayekin? Kapa txikienak ere pisatzen zuen arroa bat. ¡Alako oyal lodi eta gogorragorik billatzen naiko lan izango litzake orain beintzat!

—¿Zer gertatzen zayo alki oni? —zion alkateak—. Emen beti kabitu izan gera amar lagun, eta orain bederatzi ere ezin gera.

Beste errejidore batek ala dio:

—Otzak estutuko zuen.

—Bai zera —dio besteak—, arri txarren bat da au.

—Ez, ez, estutu egin da.

—¿Estutu egin dala? Bada luzetu egin bear degu —erantzun zioten alkateak—. Kendu ditzagun kapak, eta eldu batzuek alde batetik eta besteak bestetik.

Alaxe, kapak kenduta, jarri ziranean, arriari elduta, esan zioten alkateak:

—Nik iru esatean, tira denok batean.

—Bai, bai.

—Jarri bada. Bat, bi, iruu...

Izugarrizko indarrak egiñaz asi ziran arria luzetuko zutelako asmoakin, bañan alperrik.

—Geyo, geyo, —zion alkateak.

Onela ari zirala alderatu zitzayoten aitona bat eta galdetu zioten :

—¿Zer ari zerate, jaunak?

—¿Zer ari geran? ¿Ez al gaituzu ikusten? Arri au luzetutzen ote degun, edo...

—¿Bañan oso zoratu al zaizute?

—Zoratu ez; bedorrek ere badaki alki onetan beti eseri izandu gerala amar lagun, eta gaur bederatzi ezin gera. Tira, tira, beste sayo apur bat egin dezagun.

Berriz ere egin zuten tira-aldi bat.

—Uste det oraingoan zerbait luzetu dala —dio alkateak—. Eseri gaitzen eta onela ikusiko degu ondoena.

Orduan eseri ziran amarrak oso lasa lasa. Errejidore guztiak farrez zeuden beren indarraren bitartez luzetu zutelako ustetan. Ala zuedela, aitona zar ura ingurutu zitzayoten, eta esan zioten onela :

—Bañan ¿zuek luzetu dezutela uste dezute? ¿Ez al zerate gogoratzen lenago kapak jantzi-

ta eseri zeratela eta orain bage? ¿Uste dezute, zuek arri ori luzetutzeko aña indar badezutela?

Aitonaren esanai antzeman ziotenean, beren kapa lodi ayek bizkarretan arturik sartu ziran elizara. Aitona, berriz, alkiari begira jarriarik eta ayen astakeriak gogoraturik, aldegin zuen esanaz:

—¡A, kaikuk!

URKI

«Baserritarra», 36, Otzaila-ren 17-an 1906-an.

MAÑU-TXURRUT

Egun batean, goizero bezela, jetxi zanean gure Mañu ollotegiko leyoilla irikitzero, ollo geyenak ilda billatu zituan kota-pean, odol eta luma tartean. Ez zegoan galdetu bearrik zer gaitzez il ziran, bada leyoilla ausirik billatu zuan.

Nagusiari deitu zion eta onek ikustean purrukazio ura dio:

—Ez da au gizonaren lana, ez eta ere egaztiarena; au da axari zarren baten beargintza.

Ondorengo jai-goiz batean, beyak zaintzen zebillela Mañubel erreka ondoko zelayan, ikusi zuan eguntxintelakoakin batean auzoko arkaitz-zulo batean sartzen axari bat. ¡Mañu Txurrut-ek ura poza!

Illunabarrean jarri zion zepo bat lekurik ego-

kienean, eta urrengo goizean billatu zuan ze poan atxitua axari zar bat bizi-bizirik.

Mutur eta anakak lotu zizkan zumitz batzuekin, eta an joan zan bere eiz arrekin baserrira, eta ez dago zer esanik nolako ongi-etorria egingo zioten nagusi eta auzokoak.

Oitura dan bezela, eraso zion Mañuk baserri baserri axari-eskean, pizti ura bizkarretik zintzilik zuela, eta batu zituan egundoko diru, arraultz, lukainka, odolki eta gañerakoak.

Ondoren, astelen feriako batez, apain-apain egiñik eta bere axariarekin, jetxi zan Tolosa-ra, bideko ardotege eta ostatuetan sarrera egiñaz, ematen zizkaten baso-ardoak eranaz, eta iritxi zan Kontzejuko arkupera, alkate jaunaren galdetz. Mutil koskorak igarri zioten ukutu xamarra ote zegoan, eta ziri batek axariari eta beste batek berari, an egin zituzten egundoko komeriak.

Aspertu zanean alkateari itxoitez, ez nora eta ez ara, sartu zan "Patxara"-neko kafean, eta nola pianua jotzen ari ziran, eraso zion dantzatzen, azaria billarraren gañean lagata.

Bere dantza-sayo ori bukatu zuenean, artu zituan batek eta besteak emanak, ez dakigu zenbait kopa koñak, zerbeza eta naste, eta atxitu zuan egundoko alea.

Noizbait irten zan kafetik bere pizti ura bizkarretik zintzilik arturik, "Korreokale" guzia beretzako aña ez zuela. ¡Ayek alderoak! Eta Plazatxo aldera artutzean, jo zuan zabu-aldi batean telegrafoko poste bat eta erori zan zerraldo.

Nola zentzurik bage gelditu zan, jaso zuten gizagajoa eta deitu zioten medikuari. Onek ekarri erazi zuan botikako bat eta kopa batean ixuririk au, ipiñi zion sudurretan, asnasarekin batera irintxi zezan botikako aren kutsua, eta zentzua edo kordea etorri zitzayonean, dio Mañu-Txurrutek medikuari ezpañak luzatuaz, kopa atxitu eziñik:

—Beraxeagotik, jauna, beraxeagotik.

Istillu onek bukatzera zijoazen sasoyan, orra nun mutil koskor deabru batek askatzen dizkan anak axariari, eta an joan zan kalean tximistak arturik, "Lexakaren" txakurra ondoren zuala, Mañuk ainbat estrapozo egin gabetanik. (1)

URKI, Tolosan.

«Baserritarra», 59, Ilibeltzaren 5-an 1907-an

(1) «Lexaka» ori Tolosako garai bateko gizon xeble bat izandu zan, eta aren xeblekeriaz oroitzen dira oraindik ere Tolosar zarrak. Baita ere aren txakurraz.

Egunik geyena sagardotegian igarotzen zuan, ta txakurra ere ara joaten zan nagusiaren atzetik, ango «parrokianoak» botatzen zizkaten puskak biltzera.

Noizean bein eizera joaten zan goizean goiz ir-tenda, bañan amarretan Santa Mariko kanpai-so-fua aditzean, txakurrak iges egiten zion sagardo-tegira. Amarretan irikitzen baitzan sagardotegia. Ta txakurrik gabeko eiztarria geratzean, nagusia ere sagardotegira joan bearra izaten zuan txaku-rren atzetik.

BIURRIREN JOLASA

Bein batean atera zan Bardiolatik Txepalera, bere astoa ondo kargaturik alez, Joxe Martin Biurri kaltzarakoa, baña gertatu zitzayon Aritzetako bentan edo ostatuan illuntzea; orren meriyo, pentsatu zuen gaba bertan pasatzea.

Oyeratzekoan esan zion ostalariari, deitzeko txit goiz, zeren denbora, zekien bezela, Txepalera allegatzeko bere garayean, zuela oso neurtua.

—Egin beza lo sosegu onean —erantzun zion morroyak—. Goizean ordubiak aldera asiko da kantari gure ollarra eta balegoke seguru ez duela geyago begirik itxiko.

Konfiantza ortan, gozo-gozo, lo gelditu da gure Biurri amets egiñaz lendabizi allegatuko dala Txepalerako ferira eta sekulako diruak artu bearra zala, baña ;zer izango zan aren min-

kaiztasuna! Eñnatu zanean ikusirik eguardi aldeko eguzkiak jotzen zuela arpegian bete betean, asi zan juramentuka eta amorratzen bere modu; pagatu du egin zuen gastua, kinka bat atera gabe.

Joan da bereala ukullura; prestatu du *Aitarren* egin ordurako bere astoa, eta ikusirik iya oinpean ollarra, ¿zer egiten du?, arrapatu eta *zi-za*, biurtu dio lepoa ta sartu du bereala zakuan.

Ezeren denborik galdu gabe, atera da ostatutik bere astoa lagun duela, etxekoari agur illun bat egin gabe.

Bide erdian bezela, arkitu da Biurri feriatik zetorren bere adiskide batekin; ala, jolas batzuek egin ondorean eta nork bere bidea artzerakoan, galdetu dio Biurrik:

—¿Gaba non pasatzeko asmoa dezu?

—Ariztegiko ostatuan. ¿Zerbait nai al zenuen?

Eta farrez ollar itoa erakutsiaz, ala dio:

—Bai; egin nazazu mesere esatea nausiarri, erlejua atzeratu egiten zala eta eraman detela konpontzera.

I.

«Baserritarra», 59, Ilibeltzaren 5-an 1907-an

MIRARIAK MAKILLAKIN

Matxin-benta izena duan benta edo orrelako itxurazko etxe baten, Mandubiko inguruan, alkartu ziran egun batean, Urrustill-tar "Etxetxikiko" Apolin eta Noarbe-tar "Pagaluzko" Martolo.

Biak batera samar nola eldu bait ziran eta lenagotik ezagun ta adiskide ere bai, alkarri ongi etorria egiñaz, artu zuten asmoa gosari edo arrantxo piska bat elkarrekin egitea.

Agindu zioten etxeakoandreari jarri zezala zerbait, mokadu goxo goxo bat, txurrut bat egiteko modukoa, alegia; pipar piskatxo bat eta gañerakoakin.

Etxekoandreak gosaria prest jarri bitartean, gure ezagun Martolok eta Apolinek, izketan ari zirala, itz egin zuten onela:

Apolinek :

—Aizak, Martolo, bai al dakik, Tolosarako eta gure errirako bide-kurutzean, Landetan, ¿zer mirari gertatu dan asteko Azpeitiko azoka egunean?

Martolok :

—Ez, ez diat nik ezer aditu. ¿Ze arrayo pasa dek ba?

Apolinek :

—¡A! ¡Izugarri mirari aundia! Urkiolako San Antonion gertatu oi diran tamañakoa. ¡Asko dek ik ez au jakitea!

“Ara: Azpeitiko alkate jaunak ikusirik nola errian ta erri inguruan zebiltzala eskale, ijito ta alproja asko, agindu zion mikeletietako sarjentuari, egin zezala modua, nola edo ala, jendeera ura ingurumai ayetatik bialtzeko, zerbait eta urrutiago ta nayago, al baldin bazan egun ta santa sekulan geyago ez ditezela azaldu erri onetara.

“Au aditurik sarjentuak ala dio serio serio alkate jaunari: “Ongi da. Egingo det alegiña”. ¡Bai egin ere! ¡Arrayok eze!

“Deitu ta bildu zituan bere mendeko zituan sei mikelete, eta agindu zien batzuek erri ba-

rrendik eta besteak kanpotik pasada emateko, eta aytako billatzen zuten jende guztia, eramateko Landetara. Esan ta egin. Ordu erdi barru, an ziran ogei ta emezortzi alproja, tartean ziralarik iru *mutu* eta anka txangu edo erren bat bere maakuluakin.

“Orduan sarjentuak inguratu zituan bere ingurura iru mutuak eta anka motza, esanaz: “Abek neretzat, eta gañerakoakin zuek konpondu, baño egurra ibilli kupirik gabe”. ¡Ayek istilluak! ¡Ango karraxia eta iskanbilla! Kendu zioten iru mutuari zintzarriak, eta maakuluak anka-motzari, baño mutuak izketan ederki egiten zuten, ez edozein moduz ixilik, baizik deadarka. Eta anka motza? Lenbiziko egurra bizkarrean sentitu zuanean, etzan ura arrapatzeko zakur galgorik Goyatz aldeko maldak gora.

PRAISKUOLAK

«Baserritarra», 63, Martxua-ren 2-an 1907-an.

ALPER GARBIA

Alperrak asmatzen ez duan gauzarik alperkerian irauteko, ez da mundu onetan sortu. Abillak ikusi izan ditut nere denbora laburrean, baño Aizarna-ko Martin "Kaiku" baño azkaragorik ez ikusi eta ez aditu.

Bizi zan bere familiarekin baserri eder eta galant batean, eta udaberriko egoaldi zoragarriko egun batez, igo zan tellatura *franchuleta* jotzera. ¡Baserriko semearentzat zer jarraimena, Neron erromatarra baño ere areago! Baña ara nun, zapata txarolezkoarekin joan zalako, txirrist egin eta ausi zituan tella batzuek biurri baldar arek, berak lo egiten zuan oyaren pare-parean.

Andik laster, gau batean, eraso dio euriari ujalde modura, eta gure Martin "Kaiku" lotan

zegoan tokian, asi zan bustitzen, eta jaiki bea-
rrean, gizon jatorra bezela, itxuzur edo itotia
kentzera, deitu zion emateari ekarri zezala li-
xiba-ontzia, eta arturik au bi belaunen tartean,
egin zuan lo eder bat anakak ostu bage.

Orrelako nekazariak oi dute oya beroa, baña
eskaratz otza.

POZOLOK

«Baserritarra», 38, Martxua-ren 17-an 1906-an.

IZKIMIRI GERTATUAK

—Erramon: nik plazan sal-erosiak egin bitartean, olio-ontzi oni jarioa kendu bear diozu.

—Ondo da. ¿Ta Joxpa-Pilipa, kanpoak labore onak dakaizkite?

—¡Obe genduke ba gauzik asko baño! Egi-egia esaten dizut eta gaur edo bigar euria, bañan gogotik, ezpadu egiten... aurtengo nekazariaren izatea joana da pikotara. Lur guziak elkortu ditu beroak eta, lena berriz esaten dizut, euririk ezpadu ainbat laisterren... urte goangarria, bai guretzat eta orobat kaletarrentzat.

—¡Beñere bada ta arrazoiz eskatzen dezute! Jainkoari nai dakiola bada len bait len euri-zapar aundi bat egitea.

—Ala izan dedilla. Gero arte.

—Agur.

* * *

Plazako joan-etorriak bukatzearekin batean asten du donario ederrean euri-zapar oparotsu bat, eta badijoa len aitatu degun ontzigillea-rengana.

—¿Jarioa kendu diozu nere olio-ontziari, Erramon?

—Bai, tori... ta ¿zer esaten didazu orain euri-jasa oparotsu onegatik?

—Egi-egi bat esan bear bada, munduan ez-tala dirurik euri onek egiten duan lana ordainduko duanik...

—Orra bada, orra, gure Jaungoikoaren lanak, eskergabekeriz ordainduko badiozkagu ere.

—¡Alaxe da, bai! ¡Oraintxen atertuko balu ordu laurdentxo batean! Bai, etxera joateko busti gabe, euritakorik ezte ekarri ta...

Asko baldin bagera
onen antzekoak,
¿nola asma lezake
gure Jaungoikoak?

* * *

Lengo gau batean umore oneko zazpi mutil
zar sagardo edaten Olarraingo bentan bildu zi-
ran eta galdetzen dio Latak besteari:

—Kristoren urteak iritxi zaizkik, eta... ez al
dek andrerik artzeko asmorik?

—¡Ixilik egon adi! Ni bezelako langille
beartsuak ez dik emaztetzaz oroitu bear, eta
ezkondu ezkeru egunean amar ogei errealeko
gutxienaz bear dizkik; begira akiok bestela ni
bezelako ezkontzen diranai zer gertatzen za-
yen!

—Askotxo eskatzen dek ik. Gutxiagorekin
ere nere iritziz bizi litekek sagardo au ta lais-
ter artuko degun baba-saldari (kapea) utziaz;
gero gabeen garaiz etxeratu ta senar-emazte
ayek mundu ontan zorionekoak izango dituk.

—Alkar maitatu... bai... bañan bitarte gu-
txiko; lenengo illabetietan alkarrekin elizara, ta
eguzkia artzera jai guztietan; ta ondoren jator-

duetan bakarrik alkar ikusi; oroituta ere begietatik malkoak ixuritzen zaizkidak, ikusten dizkiateanean ni bezela beartsu jayo diran gurasoak zortzi seme-alabekin, bat prakak eltzeko *tirante* bakarrarekin, bestea kaskutsik txapelik ez dulako; jo ditzak bina erreal bakoitzak jateko bear dituenak, orra nun dituken amasei erreal, senar-emazteak ere ezin baraurik egongo dituk luzaro, atera zitzak kontuak, eta ala ere esaten dek: ezkondu.

Geyago oroitzen dira
mutil zarrak ardoz
ta sagardo berriaz,
baña ez amorioz.
Nayago dute berak
bakarrik izanez,
andrerik gabe bizi
beti zorionez.

BIRCHIN-I-OTO, Tolosan-n.

«Baserritarra», 68, Mayatza-ren 11-an 1907-an.

¡ARRAYEN ALDE...!

I

—Arratsalde on, Joxparramona.

—¡Jesus! Berorri alde onetatik?

—Bai, ementxen. Batista etxetik al da?

—¡Bai zera! Dema edo idi-apostura joana da, etxean ziran diruak artuta.

—¿Zer? ¡Batista jokuan!

—Bai, zorigaiztoan; egundo musean ere txakur txiki bat jokutzen estenditzen ez zan gizona, dema edo saltaka apustu oyetan buruko txapela ere jokatzeko trebe dala jarri digute.

—Txoratu zayo orduan zearo, Batistari.

—¡Esan beza! Lenengotik asi zan joku oyetara joaten, noren zer esanagaitik; alegia, joa-

ten ez bazan pentsatuko zutela gutxienez, ez zeukala duro bat kastatzeko modurik. Bein plazara ezkerre, berriz, bost duroko bat trabes ez egitea, ez zala giza-itxura. Gero asi zan esanez, aurretik jakiten omen zutela norbaitzuek, jokuak zeñek irabazi bear zuan, eta orrela tajutzen dirala “Kirkill”, “Lardatx”, “Txerriki” eta orrelako asko, beti irabazten duten oyekek, jokutik biribiltzen diran oyekek, eta or dabil oyen ondoren zerbait jakin nayeana.

—Pikarotu ere egin zaizu senarra?

—Jauna, len galduak etxeratu egin nai giza-jokak nola edo ala; eta berak esaten duenez ez omen ditu trabesak galdu fede onez jokatu diran apostuetan; oyetan beti irabazi egiten omen du, baña tranpiko ayek ondatzen dutela dio, eta legezkoa dala galdutako diruak etxeratzeari joan ziran bidetik; tranpian joanak tranpian ekartzera.

—Burubira txarrean dabil, Joxparramona, burubira txarrean.

—Ez bada esan bagez, baña nola edo ala etxeratu bear dituala len galduak; Jainkoak nai duena izan dedilla. Berarekin egon nai izan ezkerre, “Txorroko” bentan billatuko du, bada onuzkerre demazaleak an dira, eta Batista an egongo da, galdu badu galdu dualako eta ira-

baztea gertatu bazayo irabazi dualako, etxera-ko kontu aundirik bage.

—Bai, berarekin egon bearra det eta banoa. Adiyo bada, Joxparramona, eta beste bat arte.

—Adiyo; joan bedi ondo eta nai duben arte.

II

Iritxi da “Txorroko” bentara eta an billatu du Batista giza-saill aundi baten tartean. ¡Ango bulla eta istilluak! Txoratuak daudela esan liteke demazaleak; batek dio idi txikiak geyagoak zirala aundiak baño, baldin itzai pulamentukoak izan balituzte; besteak dio, itzayaren aitzakirik ez zala baldin idi ezkerak lagundu izan balu, eta beste batek dio karraxika tranpi garbi-garbia joan dala.

—Ola, Batista.

—¡Zer, berori emen!

—Zure billa naiz; zer suerte modu izan dezu dema orretan?

—Bego ixilik, Jainkoaren izenean; purrukatu naute zearo; “Kirkill”, “Lardatx” eta oyek

dirala jakiten dutenak jokua zer aldetara joango dan eta oyek paliatu ditut. Esan didate arratsaldekoen alde joateko eta txikiatu naute.

—¡A gizajoa! Begira, erosi zazu idi pare bat ona, galdu itzazu bi joku, ¿bi e? erreskara, eta kitatua zaude, gizona.

—¿Orrelako bat egingo ote det bada?

CHANCHIKU

«Baserritarra», 68, Mayatza-ren 11-an 1907-an.

BAYETZ USTE

Echegaray-k enkargatu zuan Donostian zezenari errenditzeko sudurrean jartzen dioten burnizko anillo oyetako bat, esanaz Luxianoren etxera biraltzeko eta andik jasoko zuala berak.

Blax-ekin biraldu zuten tresna ori eta oniek eman zion kamiñeroari esanaz :

—Eramayok au Luxianori, eta gorde dezala jabea edo bear duana billa etorri arte.

Joan zan kamiñeroa enkargua egitera eta galdetu zuan :

—Luxiano etxean al da?

—Ez —erantzun zion emazteak.

—Tresna au Luxianori ekartzeko esan didate.

—¿Au Luxianori ekartzeko? ¡Ez dakit zertako!

—Ez du izan bear *beretzat*.

—Neronek ere pentsatzen det, bai, *beretzat* izango ez dana; onuzkero Luxiano menderatuko det bai nik, orrelako tresnarik bage.

DUMBAS

«Baserritarra», 68, Mayatza-ren 11-an 1907-an.

TOLOXA-RENAK

Ezagutu dezute noski gure "Toloxa", edo beintzat izango dezute onen aditzera, baña aren berririk ez duenak eta ezagutu nai izan, billatuko du, sayatzen bada, Gros-en balladako Matias-enean.

Edadean aurreratu xamarra naiz oraindik ere gizon gordiña agertzen da, eta bera dago esaten zer erraminta izango zan kontrabando edo paketerotzan ibilli zan sasoyan; karabineroak bere igesi erabiltzen zituan sasoi aretan. Arrazoi aundiakin esaten du, bai, oraingo gazteak ez dutela pulamenturik eta ez korajerik, aulak dirala.

Ez ditu esan nai izaten, bañan onen gaztetako eiturak aundiak dira; onengana ezkerozko pakete edo kontrabandoak ez zuan galdu bil-

durrik, bada ibilkari aundia batetik eta gañera karabineroari arpegi ematen zekien estuasunean.

Bein batean, lau arrobako pakete bizkarrean zuala desarmatu zuan sarjento bat; beste batez, bi karabiñero armatuak ebaki zituan eskuan zuan makillarekin, baña eiturarik politena da au :

Igeldo-tik barrena zijoala, lau arroba pasia zan pakete batekin, irten zitzayon karabinero bat gordeleku batetik, eta ondoratu zitzayon bezin laster eltzen dio "Toloxak" atzaparrak be-tean eta menderatu zuanean bota zion paketea bizkarrera karabiñeroari; fusilla ta bayoneta arturik esku banatan, an eraman zuan, nai bazuan ez bazuan, aurrean arturik karabiñero gijazjoa Aya-ko gañeraño, noizik bein esanaz :

—¡Arre, burro!

Kartutxoak kendu, armak ordaindu, duro bat eman biderako eta biraldu zuan karabinero gijazjoa Donosti aldera.

Orrelakoxe eiturak zituan sasoyan gure "Toloxak", ixilik gordetzen baditu ere.

KRISKITIN

«Baserritarra», 72, Uztaila-ren 6-an 1907-an.

SAMARTOLOME

Ez nundik eta ez andik, San Bartolome degu santu bat probintzian sartu zana oiñ onarekin. Apostolu on bat izan zala, ez degu beste eza-guerarik; baña galdetu zayozute Zegamatarrari, Elgoibartarrari, Amezketarrari, Larraultarrari, Oikinatarrari, naiz Ibaratarrari, eta denak erantzungo dizute, ao batetik, ez dala zeruan santu aundiagorik jaun Samartolome baño.

Ala zion fraile batek, San Bartolome eguneko sermoyan, Larraul-ko eleizan :

—¿Zer balio dute Tolosa-ko Juanek, Irura-ko Migelek, Billabona-ko Santi-k, Asteasu-ko Pedrok eta Zizurkil-ko Marik, gure jaun Samartolome aundiarekin konparatzeko? ¡Batere ez dute balio xantu koxkor oyek guziak!

Ibaratarrak ere txit maitatua dute beren Sa-

martolome aundia. Bein batean, ikusirik bikario jaunak ez ziotela Ibarretarrak laguntzen bear bezela eleizaren premiari eta alferrik zala pulpitotik jardutea eleizaren beartasunak agertzen, jo erazi zuan egun-senti batean su-kanpaya, eta erriko jende guzia batu zanean eleiz-atarian, eman zuan bikario jaunak aditzera, nola San Bartolomek iges egin zuan eleizatik, ikustean erri artako kristauaren eskergabetasuna eta zurkeria.

Au entzutean, irten ziran danak saltaka, batzuek alde batera, besteak bestera, santuaren billa, eta arkitu zuten Samartolome gizajoa bikario jaunaren baratzen, baba-lekak jaten ari zala aoa betean. Arrezkero ez du Ibarra-ko eleizak ezeren premirik, Samartolomek iges egingo duan beldurrez.

Beste batez Amezketan, festa-eguneko bezperan, sakristaua ari zala autsak kentzen santuari, erori zitzayon aldaretik Samartolome gizajoa, eta egin zan milla zati edo puska. Nola ez zegoan denborarik konpontzeko eta ain gutxi berririk ekartzeko, eta nola edo ala tajutu bearra zegoan San Bartolome bat urrengo egunerako, gogoratu zitzayon sakristauari, bertako indiano bat, "Itur-otzeko" Jeolimo, santu aren antz aundia zuena, eta esan zioten oni, ia egin-

go ote zuan, meza nagusi bitartean, santu aren itxura aldarean. Konformatu zan Jeolimo, eta tajutu zuten txit egoki Samartolomeren jantzia-kin, baña nola santuak zuen kolore orixka eta indianoak txuri xamarra, orixkatu zioten kolko, arpegi eta eskuak erle-eztiarekin.

Jarri zuten aldarean, eta sermoyan ari zan apaiz jaunak dio:

—...eta iduritzen zait gure San Bartolome aundia, pozaren pozez, alabantza onek entzutean, mugitu egiten dala...”.

Eta dio Jeolimok aldaretik:

—Bukatu beza laster, edo bestela banoa ni emendik, bada euliak eta listorrak jan bear nautte.

Oikinatar, Zegamatar eta Elgoibartarrarenak ere kontatzen dituzte politik jaun Samartolomeren gañean, baña ez dira sinistatzeko modukoak... beste oyek bezela.

ISHKIRA

«Baserritarra», 76, Agostua-ren 31-an 1907-an.

SEME GALDUA BASERRIAN

¿Nork ez daki seme galduaren ipuya? Baña ipui au, beste asko baño're geyagotan ain egia gertatzen da ainbeste aldiz, gertatu zan bezela Gipuzkoako baserri batean, eta ¿nola negar egin ez ama arrek, meza nagusi batean, erretore jaunari entzun zionean ipui ura?

Joakin bizi zan, ordurako emeretzi urte zitu-
tuala, aita ta amarekin, naikoa zartuak, bein-
tzat amabost bat urte zala onenean pasiak. Ba-
serri ona zan; ez urruti kamio aunditik, ezta
ere erritik; lur gorrituak izango ziran, esaten
zutenez, zortzi golde, malda gutxirekin, egu-
tera asko, sagasti belardiak, gañera, beste lau
golde t'erdi bai. Etxea zar samarra izanagatik,
bazituan etxe-ordeko ta estalpe onak.

Ogei ta emeretzi anega gari ta amabost duro

errenta zarrean bazeuzkala esanarekin, guztia esana dago.

Joakin asi zan, amazazpi urte zituanerako, idiak ekarri bear zituala esanaz, eta baserriak baño geyago ematen zuala itzantzak, kamioko lanak. Ez oso aitaren gogoz baña logratu zituan beragandik idiak amabi ontza t'erdi pagatuta. Etzan asarre gure mutilla, gurdi bolante saria, aurrean idi pareakin, ikusi zuanean; **etzion** orduan enbiririk ezta beren etxe-jabeari ere.

Bereala asi zan lanean, arrobotik fabrikara arri-karreo, eta onetan asi zanetik etzan oroitzen nekazaritzaz; denbora asko zijoakion atxurrik artu gabe; bakarrik iñoiz bazan, iritaya, berde puska bat idiari ekartzeko.

Baserriko lan guziak zeuden aita-amaren mende, baña nola onek menderatu ezin zitzatekien lan ayek, atzeraka zijoan baserria eta aguro. Bereala morroya ekarri bear izan zuten etxerako, eta gure mayorazkoak segitzen zion bere idia-kin, baña ¡gezurra dirudi!... perra bat ipintzeko edo ol berri bat gurdinari jartzeko dirurik etzuan sortzen, ainbesterañoko *quintzena* artzeñ zualarik. Denak gutxi zituan ardoantzat eta jokoantzat eta, idien janaria geyena etxeari kentzen ziola.

Baserrian berriz morroyak asko bear zuen, oso asko, ta gauzak ezin zitezkean okerrago joan.

Zenbat igandetan etzan erretiratzen etxera, eta zenbat astelen pasa ziran idiak uztartu gabe. Ezin zeratekian gauzak onela luzaro igaro; bein eskatzen dizka aitari bi milla errial, idi-apustua jokatzeko. Aitak ukatu dizka, ta semeak erantzun dio ukulluko beirik onena salduko diola. Joan da al zuan laixterrena etxe-jabearengana aita gizajoa, aitortzera zer gertatzen zayon semearekin. Etxe-jabeak eragotzi dio semeari baserri artan geyago sartzea, bildurtuaz juezakin ta bear bazan zibillakin. Egin zuan majiña bat negar aitak, damaturik arrezkero eman zuan pausoaz, eta ama, ama etzan bizi bere semea gabe, zein da gaiztoa zan.

Semeak utzi zion etxera joateari, saldu bear izan zituan gurdia eta idiak, diru asko artu ez bazuan ere; diru ayek joan ziran; asi zan piontzan lanean, eta onela igaro ziran bi urte etxera joan gabe. Gurasoak, baño batez ere ama, betiko negarrean bizi zan; jakiten zituan bere semearen kontuak, nola arrobian ari zan lanean, noiz baño noiz entzungo zuan berri txarren bat bere semearena.

Eta nola beti badagoan norbait mundu one-

tan ibilli oi ez dana urruti besteren galeraz ta ondamenaz baliatzeko, orra nun bitarte ontan morroyak egin duan andregaya auzoan, eta etxeko semea geyago etxera biurtuko etzan esperantzakin, bere desio guzia ta ez txikia zan etxe artara ezkontzea, morrontzatik nagusitzara igotzeko zorian... Ain zan bazter ona ura...

Lan asko egiten zuan morroyak, asko, ta ari zan pixkanaka bere buruzko lantegi berriak egiten, nausi zarraren aginduak ezbaziran ere bere gustokoak.

Egun batean, illunabarrekin batera iritxi da korrika oso estutua mutil bat baserri artara esanaz, semeak min artu zuala arri aundi batek buruan jota; jaso zutela bere taberna-etxera ta ama eskatzen zuala. Ama gajoak au aditu zue-nean, etzuan buruko pañueloa jartzen denbora asko pasa. Korrika, bera ere mandatariakin batera jetxi zan.

¡Nork esan ama-semearen elkarganatzea zer izan zan! Ezin liteke esan ta obe da ez asi. Bereala ekarri zuten gurdia lastoakin jarria; etzan zuten an eta eraman zuten bere jayotxera, bere baserrira.

¡Zorioneko min artzea ta elbarritzea! ... Ainbesteraño bigundu zitzayon Joakini biotza ikusirik beren gurasoena ta batez ere amaren biotza

ain zala biguña ta goxoa beretzat bera sendatzeko, ainbeste biurrikeri gaztekeri egin ondoren, aitortu dio amabostgarren egunerako bere ama maiteari, etzala irtengo etxetik bizi zan arte geyago, ez bazan meza entzutera edo berak agindutako eginkizunen batera. Ura zan sosegua andik aurrera Joakiñentzat, etzuan bere bizi-modua trukatuko itzairik arroenagatik.

¿Eta morroyak zer egin zuan? Joan bear izan zuan gizajoak, bere amets gozo guziak lurperatuta.

Joakin egin zan gizon eta gero aita, eta gaur, berak dionez, ez da euskaldun langille batentzat baserrian jayo ta beti baserrian bizi izatea bezelakorik; ezta ere baserrian jayo ta fabriketara edo erri inguruetara jetxitzea bezin gauza galgarriagorik gorputz ta animantzako.

¡Zenbatentzat datorren ongi gaur lezio au Gipuzkoan!

I. C. N.

«Baserritarra», 78, Agorra-ren 28-ean 1907-an.

SAN ROKEKO JOSE JABIEL

¿Nor ez da gogoratzen Deban eta bere inguruetako errietan San Roke Joxe Jabielekin? Deban deitzen zioten Joxe Jabiél, baña beste errietan deitzen zioten San Roke, iñolaz ere izen onetako santuaren deitzen zayon baserri eta bere elizatxo ondoan bizi zalako.

Egunero jetxi oi zan Joxe Jabiél Debara, esku-otarra beso batean eta beste eskuan makilla zuala. Sartzen etxe batean eta bestean esanaz: "Aima Purisima", eta billatzen bazuen etxeko nagusia esaten zion: "Limosna, jauna, limosna", eta etxekoa andrea bazan esan oi zuan: "Limosna, andrea, limosna". Eta nola Joxe Jabiél zan ain paketsua eta pazientzi andikoa, batez ere zerbait ematen ziotenean, guztiak maitezuten ezin da geyago, eta ematen zioten erre-galo asko.

Gauza jakiña zan Debako txerrien gañtxigarrak Joxe Jabelentzat zirala. Eta berak esan oi zuan :

—“¡O zer janari gozoak prestatzen dituan gañtxigarrakin Patxika gureak!” (Au zan bere koñata).

Otarra beterik poz askorekin karriatzen zuan baserrira.

Joxe Jabel gizajoa zan oso makal eta koraje gabea, eta nik eztakit zertarako zuan makilla, zergatik etzuan animorik bare bat iltzeko ere.

Gauza bik batez ere bildurtzen zuten : txar-teletara garizuman etorteak eta mikeleteak. Bi edo iru bider kalabaza artu gabe etzeukan txartelik. Debako bikario jaunak urteero galdetzen zion esan zezala kredoa, bañan naspillatzen zan gizajoa, eta ezin ondo esanik geratzen zanean, esan oi zion bikario jaunari :

—Nik ez dakit, jauna, bedorrek bezela kredoa esaten, eta ezda bedorrek ere nik bezela.

Nola gauz au guztiak zekiten, billatzen zutenen lenen lenengo ongi-etorria izan oi zan guztiak esatea : “Joxe Jabel, esan kredoa”. Mundu guztiak ematen zion groma.

Egun batean umore oneko persona batzuek deitu zioten pianua jotzera eta esan zioten :

—¿Ikusten dezu nola jotzen degun guk? Jarri eta jo zazu zuk ere.

Nekez bada ere jarri eta erabili zituan beartzak *ran ran ran* otsa atereaz; jaiki eta esan zuan :

—“Jaunak, barkatu, ez nuan uste jotzen nekianik”.

Esaten det mikeleteak asko bildurtzen zutela, zeagatik amenazo andiak egiten zioten eskean iibltzen zalako.

L. de B.

«Baserritarra», 84, Abendua-ren 21-an 1907-an.

KONTU KONTARI ●

Neguko igande batean zeuden trabenan kontu kontari baserritar batzuek, eta auen artean zeuden beste bi, bata *Katakorotza*, eta bestea Migel *Mantia* esaten ziotena. Au zan erri artan ondo ezagutzen zuten eskale bat.

Nola egun artan otz aundia egiten zuan, esan zion *Katakorotzak* Migel *Mantiari* :

—Aizak, Migel, gaur goizean ondo etorriko zitzaikan mantia piska bat berotzeko.

—Alaxen dek —erantzun zion Migel *Mantiak*—; baña ¿badakik zer gertatu zaitan? Bada joan nauk mantia artzeko asmoarekin, eta dana kata-korotzez beteta billatu diat.

Eman zioten guztjak irriparrari, eta zer esan etzekiala lotsatuta geratu zan *Katakorotza*.

* * *

Bein batean len aitatu degun Migel *Mantiak* eskatu omen zion jaun andi bati limosna; eta onek bereala piperra miña baño miñago jarriarik esan ziola:

—¿Ez al dakizu eskatzea eragotzia dagoanik?

Eta Migel *Mantiak* erantzun ziola:

—Bai, jauna, baneukan entzutea limosna eskatzea eragotzita zegoala, baño ez nekian limosna ematea eragotzita zegoanik.

* * *

Ez da urte asko Iziar-en bizi izan zala “Age-rreko” *Malua* esaten ziotena. Ez dakigu izen zatar maketo au nork eta zergatikan ipiñi zitzaion; baño etzan izango iñolaz ere santua zalako.

Mutil zar au zan gizon sendo motz bekozko illun beztun bat, beti lana egiteari gorroto bi-

zia izanik, baserritik baserrira, eta erromeritik erromerira ibiltzea gustatzen zitzayona.

Orra, joan zan bein batean, sarriro askotan egin oi zuan bezela, Iziar-ko baserri bateko ezteyeta, eta eguardian ezteitarrakin bapo bazkaltzen zegoala, galdetu zion aytako batek esanaz :

—¿Nork esan dik, Malua, ezteyeta etortzeko?

Eta onek kopeta beltz beltzarekin erantzun zion :

—¿Eta nork esan dit ez etortzeko?

L. de B.

«Baserritarra», 85, Ilbeltza-ren 4-ean 1908-an.

BASERRI ETXEMENDIKO DONIÑIZIO

Erri txiki bateko mendi tontorrean zegoan "Etxemendi" zeritzon baserri urrutitik usoa bezela zuri zuri ikusten zan batean, jayo zan multxo galant eder bat. Onen guraso Usabio eta Pantxikak beren aurtxoa len bait len kristau egin zedin, deitu zien berealitik aurra jasotzeko lendanaz esanda zeuden aita pondeko Premin eta ama pondeko Domingari, eta, eldurik auek Etxemendira, itz egin zien Pantxikak oetik era onetan :

—¿Zer izen jarri bear zayo aur jayo berriari?

—¿Zer izen? Premin nere izena —erantzun zuan aita pondekoak.

—Ez, Premin, baizik Dominga nere izena —esan zuan ama pondekoak.

Ikusirik Usabio eta Pantxikak aita eta ama

pondekoen arteko auzi au, erabaki zuten onena izango zala egun artako santuaren izena jartzzea.

—Bai, bai; orixe da onena —esan zuten bat batean Premin eta Domingak.

Atera ziran aurrarekin baserritik elizarontz Usabio, Premin, Dominga, aide eta adiskideak, eta eldurik elizara etorri zan ango bikario jauna batayatzera.

—Zer izen jartzea nai dezute aurrari? —esan zien onek.

—¿Zer izen? Gaurko santuaren izena —erantzun zuan aurraren aita Usabiok.

—Ba orduan jarriko zayo Dionisio.

—¿Nola esan du, bikario jauna? ¿Doinisio?

—Ez, Dionisio.

Bukatu zanean batayo santua, abiatu ziran danak baserrirontz, eta bidean galdetzen zioten alkarri, ea gogoan zeukaten aurraren izena. Batek esaten zuan Danisio, besteak Denisio, besteak Dinisio, besteak Donisio, eta besteak Dunosio. Arteraño ixilik zijoan Usabiok esan zien :

—¿Zer? ¿Ain laster aztu zerate gure seme-txoaten izen gain gainekoarekin? Oraindaño uste nuan ni bezelako tonto lapikorik etzala

iñon ere; baña ikusten degunez kalabaza buru asko dira munduan. Artu gogoan batayatu dan aurraren izena dala: Doniñizio.

—Bai, bai, —esan zuten guztiak—, alaxenda, eta etzaigu beñere aztuko.

Eldurik batayotarrak Etxemendi-ko baserrira, joan ziran aurraren ama Pantxikagana, eta onek galdetu zion bere senar Usabiori:

—¿Zer izen jarri zayo batayoan aurrari?

—Doniñizio —erantzun zion Usabiok—, gaurko eguneko santuaren izena.

—Baña ¿zer esan bear dute auzoak, ain txikitatik eta baserrikoari Don deitzen bazayo?

—Ba, etzaite estutu, emakumea; badaki zer izen jarri gure bikario jaunak, eta beragatik, auzokoen esames eta berriketai jaramonik egin gabe, deitu aurrari Doniñizio, Doniñizio, Doniñizio.

L. de B.

«Baserritarra», 89, Otsaila-ren 29-an 1908-an.

ASKO DIRAN MODUKO BAT

Ez dago gure ustez euskal errian gauza penagarri eta mingarriagorik gaur dan egunean, Amerikara joateko askoren artean dagoan deseo geyegizkoa baño.

Zergatik esan diteke indiano egiteko ez dala bear besterik, Amerikara joan eta lurra atxurtzea baik. Baña zentzua duan edozeñek daki, emen, Amerikan eta munduko bazter guztietan alper eta juizio gabientzat ez dagoala ezer iñon ere, eta lana egin bear dala bizimodua ateratzeko. Eta baldin emen alper eta pardela bada: ¿nola izan diteke ara joatearekin besterik gabe langille eta zintzoa? Aitortzen degu banaka batzuetan gerta ditekeala ala izatea; baño geinetan izango da emen bezein gaiztoa edo benturaz okerrago an; da esatea, "arteak ez duala ematen sagarrik,

ezkurak baizik”, edo esan oi dan bezela “lengo lepoaren gañean eramango duala burua”.

Eta au ber bera gertatu zan “Sasiondo” zeri-tzayon baserriko Patxi buru ariñekoarekin ere.

Peru eta Malen bere guraso langille eta zintzoai baserriko lanetan lagundu bearrean beti kalera igesi zebillen, ainbesteraño non kalean ain sarriro ikustean esan oi zuten kaletarrak :

—Emen dator orain ere Patxi alper, Patxi pardel, eta bere guraso Peru eta Malen gaixoak jardungo dute gau ta egun lanean alper au mantentzeko. ¡O zein errukarriak diran onelako umeak dauzkaten gurasoak!

Ibilli oi zan bera bezelako buru ariñeko lagunakin trabenatik trabenara eta aposturatik aposturara, sarriro askotan gabean ere etxeratu gabe. Ez dago pensatu baño nolakoak izango ziran guraso auen pena eta naigabeak, ikustean beren seme Patxiren ibillera galduak, Jaungoikoaganako bildurrik eza, eta fedeak erakusten dituan gauzetarako zeukan oztasun eta ardura-gabetasun ikaragarria, gurasoen errieta eta konseju onai erantzunaz lotsagabekeri andiakin, eta erdal erritik euskal errira sarturik pestia bezela gure artean zabaldu diran birao izu-ikaragarri, nazkagarri eta lotsagarriakin.

Negarra pranko egiten zuten gurasoak eta zer pensatu asko ematen zien gogoratzean zer izango ote zan beren semearekin joaten bazan Amerikara; ba ondo ta ondo zekien nolakoak ziran bere asmoak.

Orregatik bere ama Malen, kristau on ta bertutetsua beti ari zan erreguka Ama Birjiña Iziar-koari, esanaz: libra zezala bere semea galtzeko bide guztietatik.

Esan zioten egun batean Patxik bere gurasoai, erabakirik zeukala Amerikara batea beren baimenarekin, zergatik ez dagoan ezer emen, eta, esaten dutenez, an asko eta erraz irabazten dala.

Erantzuten zioten gurasoak, euren ondoan lan egin eta juizio piska bat idukiarekin obeki joan zitzayola; eta non nai lana egin bear dala bizimodua aterako bada. Etzedilla aztu ere gure euskal erriko esaera onekin: urrutiko in-txaurrak amalau, urrera ezkerro lau.

Joan zan Kaliforniara arrobi batera lan egi-tera, eta ill batzuek igaro ondorean gurasoak artu zuten lenengo albistea izan zan, bidajea pagatzeko dirua izaten zuanean, bazetorrela etxera.

Zenbat eta zenbat dauden Amerikan, ez Pa-
txiren modukoak, baizik langille piñ piñak, ara
joana ondo damaturik arkitzen diranak.

L. de B.

«Baserritarra», 90, Martxua-ren 14-ean 1908-an.

¡A ZER INOZENTIAK!

—¿Zer dakazute?

—Berorregana gatoz, alkate jauna, justizi billa, zergatik egin diguten lapurreta aundi bat.

—Bazeundezteke bada seguru, kulpa duenak pagatuko duela; esan zer dezuten.

—Guk egin degu, jauna, pelota partidu bat, blekan jokatzeko Mistik eta Adarrak, Beltzino eta Topari.

—Eta zer!

—Partidua aixa irabaztekoa zan Mistik eta bere lagunak, baña guk esan genioten, nola partidua txit ona zuten; diru apustu guziak aterako zirala beren alde, baña guk egingo gen-

duela genezaken guzia kontra; orrengatik egin bear zutela tranpiya eta partidua galdu.

—Ederki pentsatua —dio alkateak, belarria arraskatuaz.

—Agindu genioten egiten genduen diruen erdia, izango zala berentzat.

—Guziak konforme, joan gera plazara, jokatu da partidua... ¿eta badaki tunante ayek zer egin duten?

—Galdu.

—Ez, jauna, ez; irabazi eta utzi gaituzte arditik gabe.

—Aziyo txarra da ori.

—Ori da lapurreta bat.

—¿Eta zenbat diru jokatzen zenuten?

—Milla ta bost eun peseta pasiak; genuen guzia.

—Engañatuak izan zerate, *inozente* batzuek zeratelako.

—Bai, jauna; ori etzayo ñori egiten. Orrengatik gatoz justizi billa.

—Aguro egingo degu bada. (*Aguazillari deika*) ¡Juan! ¡Juan!

—Jauna.

—Artu itzazu *inozente* abek biak eta sartu itzazu kartzelan.

—¡Baña, jauna! ...

—¡Ixo! Justizia egiña dago ta.

V.

«Baserritarra», 92, Apirilla-ren 11-an 1908-an.

ASTO BATEN OROIZKIÑA (1)

Orain dala urte mordoska bat, Bidania-ko baserri-etxe Markula deritzonetik bialdu zuan On Joxe Migelek bere semea Zarautzera gabon erregaliakin On Juan Prantzesaren etxera, esanaz :

—Aizak, Urrupiño, datorren larunbatean joan bear dek Zarautzera asto nabar pierrakin Juan Prantzesaren etxera. Eraman bear dituk, gaztain puska bat, baba ta intxaurrak saku batean, bata besteakin naastu gabe, tartetan arropa zar puska batzuek jarrita, eta gañera kapoi gorria, ta beste kaponar aundi ura, alkarri lotura astoaren gañean gurioso ta txukun jarriak.

Urrupiñok :

(1) Memoria.

—Baño, aita, ez ordea nik jakin bidea Zarautzera.

Joxe Migelek :

—Etziok ajola. Ayaraño badakik, eta andik aurrera utzi astoaren kontura; ez bildur izan, orain bi urte izan uan ta ez diat uste aztuko zitzayonik; bein Ayara iritxitakoan, utzi pake pakean astoari, bera joango dek zuzen zuzen ta ik ez daukak atzetik jarraitu besterik.

Urrupiñok :

—Ondo da, aita. Orrela egingo det.

Iritxi zan larunbata, baita ere Urrupiñok ir-ten zuan etxetik bere Zarautzerako birajean, as-
to nabarra lagun zuela; ezeren okerrik gabe igaro ziran Errezillen, Etumetan, Iturriotzen, baita ere Ayan.

Andik aurrera, astoak nai zuan lekura. Baño astoa zuzen zijoan bide zabalean beetik Orio alderuntz. Laurkingo parera iritxi ziranean, pentsatzen zuan Urrupiñok etxe mordoska ura ote zan Zarauz, baño itxasorik etzuan iñon ikusten ta ortik atera zuan kontu etzala Zarauz, ta baita're seguroago jarri zan astoa aurrera zijoala ikusteakin; urrena berriz Landarbideko baserri ondoan lagatzen du astoak bide zabala ta ar-
tzen du bidetxior estutik, atajua bait dago an-

dik, baño Urrupiñok etzekian ezer ta segi astoari.

Bide estu artan sartu ta bereala, billatzen du ijito begi bakar bat, zeñek galdetu dio Urrupiñori era onetan :

—¿Nora oa, txotxo?

—Astoaren ondoren.

—¿Ta astoa?

—Berak nai duan lekura.

—Itxoon zak pixka baten. Ortik Zarautzera joaten dek, ta jakin bear dekan ez dutela amititzen kapoi arrik, ta bi oyetako bat oso arra dek, eta bestea ez jakin oraindik, ikusi egin bear degu ia nolakoa dan.

Au esanarekin batean... *fiii* egiten du abozko txistu luze bat, eta nun aurreko aldetik azaltzen dan beste ijito beltz itxura gaiztoko aundi bat, eta onek ala dio :

—Auxe dek asto pierra majoa; nik dakitan perira eraman ezkerro balio dizkik amasei duro.

Orduan Urrupiñok antz eman zion kapoyak ta astoa galduak zituala, ta azkar bide zabalera irten ta asi zan negarrez ta karraxiz, ta non bide zabaleko errebueltan azaltzen dan mikelete bat. Au Urrupiñoren deadarretara bazetorren

laisterka; ikusirik ijito tuertoak, oju egiten dio bere lagunari, ta utzirik kapoi ta astoa, ematen diote biak maldak goitik eskaleari; ez omen zuten bururik jiratu Pagoeta mendiko gaña arrapatu arte, ta orduan batak, asnasa estu estu artuaz, begiratu du atzera; ta ikusirik Prantzia aldetik lañi gorri batzuek, iduriturik mikeleteak zirala, eman zioten berriz eskaleari; ez omen ziran gelditu Melilla jo arte.

Ijitoak igesi joan ziranean etzan asarre Urrupio gaztea, ta mikeletea aldendu zanean, esan zion oni zer gerta zitzayon ijitoekin, ta ura ala an azaldutzea suertatu ez balitz, galduak zituala bere astoa eta gañerako Zarautzera zera-mazkian erregaliak; eta millaka eskerrak emanik abitu zan berriz laister bidean barrena “jarre, asto nabarra!” esanaz.

Iritxi zan noizbait ere Zarauzko erriko sarrean, arropa garbitzeko putzuan dagon aldetik, eta bereala zan San Franziskoko karrikan, ta iritxi zanean pelota-lekuko ertzera, Epeldeneko etxe ondoan, an zegoan eserita pipa pumatuaz On Juan prantzesa.

Ikusirik onek astoa ta mutikoa, non ezagutzen duan astoa, eta eskuakin zapladako bat emanik kopetan erdian, ala dio bere buruari:

—¡Ah karroiñ! ¡Deabruen bixaya! Au orain bi urte gure etxean izan zan Bidaniako asto pierra duk! Erreparatu bear ziot orraitik nora dijoan.

Ala, astoa aurrean ta mutikoa atzetik zuzen zuzen, eldu ziran bere etxeko ateraño, ta an *zazt*, astoa non sartzen dan Juanen etxeko atean barrena.

—Bai, ez nak ni engañatu, nik ezagutu diat, bai, astoa; noan etxera, ikusi zagun an ere.

Bereala iritxi zan, ta asi zan galdetzen Urrupiñori, nongoa zan ta nora zijoan.

Urrupiñok :

—Ni naiz Bidaniako Markulakoa, eta bialdu nau aitak Zarautzera, astoak bidea erakustekoan, Juan prantzesaren etxera; emen sartu da, ta ez dakit ondo dijoan edo ez.

Juanek :

—Bai, mutikoa, bai; zuzen eldu da, Juan prantzesa ni naiz, emen bizi naiz, baita zure anayak ere Joxe Mari, Pedro ta Ermenejildo.

Urrupiñok :

—¿Ta nun dirá ba nere anayak?

Juanek :

—Prailletan, eskolan. Amaika ta erdietan etorriko dira bazkaltzera.

Urrupiñok :

—¿Ta orain zer ordu da?

Juanek :

—Oraiño, ez dira amaikak. Tira, goazen, astoa deskarga zagon, ta okullora eramán ta eman-go diogu pentsu pixka bat. Zuk ere zerbait artuko dezu, zergatik ainbeste bide pasata, ondo nekatu ta gosetuko zifian.

Urrupiñok :

—Ola ba, piskatxo bat bietatik.

Ari ziran deskargan ta Juanek begi alaya botatzen zion kapoi arrari, geroko esperantzan.

Amaika ta erdietan etorri ziran iru anayak, eta ayen pozak etzuan kaburik laurak besarkada batean bilduta, bata galde, bestea galde.

Esan zien Landarbide ondoko ijitoekiko gertaera.

Urrengo egunean joan ziran lau anayak Bidaniara, Egoarriak pasatzera beren gurasoen ondoan.

Orain galde bat :

¿Zeñek du emen oroizkin ohea? ¿Juanek bi urtetan ikusi gabeko astoa ezagutzen, edo astoak bi urteren buruan Juanen etxea ezagutzen?

GATZ ERROTAK (1)

«Baserritarra», 129-130, 1909-ko Agorraren 11 ta 25-an.

(1) Elgoibar-ko Antonio Arrillaga jauna zanak onela esaten zidan eskutitz batean (18/V/1959):

«En los «Baserritarra» que me ha enviado he encontrado otros artículos muy interesantes para mí, como son los que firma «Gatz errota». Tenía deseos de conocerlos por cuanto éste era elgoibarrés; fue jefe de estación de esta villa y más tarde de la de Zarauz. Se llamaba Francisco Arriola».

Beraz bera izango da «Praišku Arriola» jartzen duanean, ta baita ere seguru asko «Praiškuola» diotanean.

Ta «Baserritarra-k», bere 166-gn. zenbakian, onela dio jaun onen il-berria ematean:

«ON FRANCISCO ARRIOLA ETA JUARISTI»

Nalgabe aundi bat artu degu irakurritzean eskuetara iritxi zaigun papera, adieraziaz juan dan ilbeltzaren 26-an ill zala Zarauz-ko errian bertako estazioko jefe izandua. gure adiskide eta laguntzaille prestua, on Francisco Arriola jauna. Zeruan gerta dedilla.

Badakite gure irakurleak, zefien kontu ederrak azaldu zituan jaun onek Baserritarra-ren orrietan. «Kintoak» izentzat arturik eta «Gatz-errotak» izen ordez jarririk bukaeran...

GERTATUA

Gipuzkoako erri batean otsegin zioten mediku jaunari baserri bateko agure bat gaizkituta. Nola illunabarra zan ta urrutitxo joan bearra, medikuak agindu zuan urrengo egunean joan zala.

Joan zan ba urrengo egunean; iritxi zan gaxoagana, pultsua artzen asi da ta bereala ekin dio medikuak ojuka:

— ¡Apaiza, apaiza aguro, azkar, azkar!

Etxe guzia aidean ipiñi zuan ta iñor etzan mogitzen; onetan gure agure zarra oyan eseri ta medikuari esan dio:

— Begira, jauna: nik gaur ez daukat ezer, oso ondo nago.

Eta medikuak ostera oso estutua esan zion pultsua azkenetan zeukala.

Orduan agureak aitortu zion zer gertatzen zan, onela :

—Gaur jeiki naiz nere ustez atzokoa pasa zitzaidalako, joan naiz zokorra jotzera ta bapo ari naizela ikusi det berorri bere zaldiakin, eta nola otsegin bainion ta berorren jenioa jakiñik, etorri naiz nere abiadura guzian betik gora korrika, berori baño lenago oyera etortzeagatik, eta nola oraindik nekatua arrapatu nauan, pultsu extu samarra billatuko zidan.

Gure mediku jaunak aoa zabaldua arnas aundi batekin orduan dio :

— ¡Acabáramos!

«Baserritarra», 133, 1909-ko Urrilla-ren 23-an.

AMORIYUA ETA INTERESA

Jose Antonek egunero egin oi zuan apal-ondoko buelta zeraman ukullu aldetik, eta berealarik sentitu du "Arrio" gizajoa, ukullu baztarrean zegoan bei beltza, marruaz. Bururatu zayo bat batean ume egitea izango duala, egiteko baitzegon; urreratu da ta ikusten du txekor gaxoa aurreko bi anak aterata, beya berriz indarka marruaz. Erantzi du blusa gure Jose Antonek eta sartzen du besoa ume-tokian lagundu nayan beyari bere lan gogorrean.

Artan ari zala, oju egiten dio ain txuxen bere koñatak:

—¡Jose Anton! ¡Atoz aguro, Joxepa larri dago ta!

Jose Antonek erantzuten dio:

—Dagola pixka batean!... ¡Orain ezin nitake joan!

Miñutu bat baño lenago ostera karraxi egin dio koñatak:

—¡Jose Anton!... ¡Etorri, etorri aguro, uste det egin bear duala bereala!... ¡Atoz gora, atoz, larri dago ta!

Berriz ostera erantzun dio Jose Antonek:

—¡Bai, Arrio're larri dago!... ¡Esan zaiza emengoa egiten detan bezin laister joango naitzala!

«Baserritarra», 136, 1909-ko Abendua-ren 18-an.

AUR BATEKIN

Baserri batera joan ziran bein atso batzuek eta azkari edo merienda egin eta barrena pixka bat alaitu ondoren, joan ziran seaskara, an aur jayo berri bat ikustera. Eta iritxi ziranean, esan zuen Maintoni zeritzan batek :

—¡Gaixoa! Orixen da aur ederra. Begira zayozu, Mari Joxepa; aitaren antz oso osoa du.

—¿Zer esaten dezu, Maintoni? Eztezu ondo begiratu. Amaren antza du, ez aitarena.

—Zer, amarena? Aita ber-bera da ta.

—Zaude ixilik, emakumea. Begira orren sudurra, eta orduan esango didazu amaren antzik daukan ala ez.

Jakiteko bada, seaskatik aurra atera zuten, eta
zer uste dezute arkitu zutela?

¡Uztarri bat!

«Baserritarra», 164, 1910-ko ilbeltza-ren 14-an.

FALSO TESTIMONIOA

Txakur batek segitzen zion zaunkaka Txopiñ arrantzaleari ikusten zuen guzian.

Onek, erdi izutua eta erdi burlaz, txakurrak segitzen zion egun batean, gelditu zayo aurrean, esanaz :

—Mutill, segitzen banak geyago orla zaunka egiñaz, falso testimoniyo batekin ilko at.

Baña txakurrak segi beti, geroago ta zaunka geyago egiñaz. Orduan Txopiñ asi zan ojuka esanaz :

—¡Kontu, jaunak, txakur orrekin, amorratua dago ta!

Ala inguruko guziak erori ziran txakurraren gañera, batzuek makillakin eta besteak arriakin akabatu zuten arte, eta segiran farrez berari begira ala dio Txopiñek:

—¿Esan ez nikan nik falso testimoniyo batekin ilko indutala? ¡Orain jibatu adi!

«Baserritarra», 69, Mayatza-ren 25-an 1907-an.

IJITOA K

Batean aditu nuen kontatzen, eraman zutela bi ijitok feri batera asto eder bat, egun gutxiz aurretik berak lapurtua.

Biak nola txandan egoten ziran bere kontuan, ardotegian sosegu ederrean ardoa eranaz bat arkitzen zan bitartean, bestea ari zan tratuan eros-tun batekin, zeña zan astoaren jabea bera.

Tratua esan zitekean egiña zegoela, jabea jarri zanean gañean esanaz nai zuela ikusi nola korritzen zuen, bada ain ondo eta azkar ibilli zan, non geyago begien pintan ikusi etzuen.

Txasku arrekin ain triste gelditu zan ijittoa, etorri zanean bestea galdetuaz:

—¿Zer da? ¿Saldu al dek astoa?

—Bai; saldua ziok.

—¿Ondo?

—Ederki.

—¿Zenbatean?

—Geronek pagatu degun balio berean.

Z.

«Baserritarra», 84, Abendua-ren 21-ean 1907-an.

ABARKADUNAK

—¿Nagusia etxean al da, Joxe Mari?

—Ez, jauna.

—Sentitzen det; zergatik zaldi au perratzea nai nuen eta...

—Neronek perratuko diot.

—¿Zuk bai al dakizu iltzerik sartzen?

—Bai, jauna. Iru urte emen damazkit beintzat nagusi onekin.

—¿Beraz perratuko didazu zaldia?

—Bai, jauna, bai, berealaxe.

Lotutzen du bertan burni bati eta eraso dio gure Joxe Marik iltzeak sartzen perra-zulo guzietan, eta ala dio bukatutzean:

—Gure nagusiak ez du egundo onen ederki zaldirik perratu.

—¿Zergatik bada?

—Zergatik iltze-punta guziak ateratzen zaizkan kaskoetatik eta moztutzen jardun bear izaten duelako.

—¿Eta zuk ez al diozu atera?

—Ez, jauna; nik barreneraño sartu diozkat.

«Baserritarra», 96, Garagarrilla-ren 6-ean 1908-an.

* * *

Juanixio bere semearekin Donostian gertatu zan batean ondarrera joan ziran.

Goizean ikusi zuten itxasoan oso beyan zegoala, ta arratsaldean berriz goyan ikusi zue-nean arrituta galdetu zion semeak aitari:

—¿Ara! ¿Zer da au? Euririk ez du egin ta urak nola aunditu dira?

—Ikaztegitako errota dabillenean urak txikitu egiten dituk, eta gelditzen danean aunditu. Orain seguru asko errota geldirik egongo dek.

«Baserritarra», 161, 1910-ko Abendua-ren 3-an.

* * *

Baserritar beartsu bateri ala esan zion kaletar batek ura ikustera joan zan batean:

—Mutil, ori toki ederra ta ori aize ederrak daude emen; ederki bizi bear orlako aizeakin.

—Bai aize oyek eltzeari koipea emango baliote!

«Baserritarra», 163, 1910-ko Abendua-ren 31-an.

* * *

Gau batean Aya-ko Juan Premiñ-en etxera lapur batzuek ate joka joan ziran. Irten zan Juan Premiñ eta galdetu zien:

—Zer bear dezute?

—Dirua.

—Dirua? Beajondeizutela, mutillak; nik egunaz arkitu ezin diat, eta zuek gabaz arkitzen badezute, artakoak zerate. Ona emen erretxiña eta arkitzen dezutena danontzat.

Lapurrak au aditzean ezin gelditu izan ziran parrik egin gabe eta gabonak emanik aldendu ziran.

«Baserritarra», 167, 1911-ko Otzaila-ren 25-an.

TABERNAKO IZBIDEAK

(Donostiko kapeteri batean:)

—Zuek biak eztakizute oraindik Donostiako berri; nik bezela iru urte pasatakoan ikasiko dezute. Irurontzat orain, botella bana grasirosa eskatu biayagu ta ikusiko dezute nola erango yagun kortxorik atera gabe ta botillik puskatu gabe, ederki gañera basotara botata.

Batak:

—Ori ezin leikek.

Besteak:

—Ez dek posible, motell.

—¿Eztezute sinisten?... Errepayok... Ara...
¿Ikusten dek?... Kortxua sartuta, ederki alare.

Batak :

—Arrazoi dek.

Besteak :

—¡Ederra dek bertsoa!

«Baserritarra», 115, 1909-ko Otzailaren 27-an.

* * *

Tolosako perian iru baserritar beren abereak saldu ondorean ardotegei batera sartu dira eta betiko txurruta egiñaz batek pipari tiriaz ala dio :

—Nere beya esnetsua zan, bañan bularretan esnea zuen gizon bat ikusi izandu det.

—Gure Jainkoak ori egiten du bearrean iri-txi ezker bere aurrak azitzeko.

Au entzun eta ala dio ardo-saltzalleak :

—Jaunak, ixillago itz egin zazute, bada nere andreak ori jakitera, azi-araziko dizkit nere aurrak, eta agian besterenak ere bai.

Eta ala dio batek azkazal gañean pipa ustuz :

—¡Arrayiak eze! ¡Etzenduke iñude txarra egingo!

«Baserritarra», 149, 1910-ko Garagarrilla-ren 18-an.

LAU KONTU

Bizkaiko erri txiki batean ezkondu zan mutil arlote xamar bat; urte bete igaro ta ezkondu zuan apaizakin topo egin zuan bidean. Apaizak esaten dio:

—¿Noiz pagatu bear didazu ezkontzea?

Ta mutillak txapelari eragiñaz erantzun zion:

—Andrea're txarra suertau zitzaidan ta...

Abadeak orduan:

—¿Nik zer kulpa det bada?

Ta besteak:

—Ez nik ere.

Azkenik esan zion abadeak:

—Ai, ai, ai, berriz ere ibilli bearko dezu prakka zarrakin.

Bai eta orduan besteak :

—Berorrek ere pagatzalle oberik billatzen ez badu, ez du sotana berri asko egingo.

«Baserritarra», 104, Agorra-ren 26-ean, 1908-an.

* * *

Ernaniarrak “luz eléctrica” lenbiziko aldiz ipiñi zutenean, galdetu zioten Astigarratarrari indarrrik nai al zuten, sopra zeukatela.

Astigarratarrak au aditu zutenean, eskuari existu emanda erantzun zioten etzeukatela ayek indar bearrik eta zatozela nai zutenean probatzera.

«Baserritarra», 114, 1909-ko Otsaila-ren 13-an.

* * *

Neska zar bati :

—Langosta au freskua da?

—Freskua? Bai, jauna. Nola ez langosta bat bizia dagoana?

—Zu ere bizia zaude bañan ez freskua.

«Baserritarra», 121, 1909-ko Orrilla-ren 22-an.

* * *

—Nai al dela apustu egin itxu orrek ezagutzen auela?

—Ezetz.

—To orratza ta atzetik zulatu zak.

Itxuak:

—Ai... ai... ai... ¡Kirtena, gaizki azia, lotsik gabea!

—Aitzen al dituk?... Ederki asmatu dik.

«Baserritarra», 163, 1910-ko Abendua-ren 31-an.

KOÑARUAK

—Aizak, Patxi, orain ezagutuko dek ire koñarua, baña gorra dek oso eta deadarka itzegin bearko diok. Egon adi emen pixka bat.

—Kaxo, Erramun, laister ezagutuko dek Patxi; koñaro bapoa egin dek beintzat; gizajoak palta bat bakarra zeukak, gorra dek demon-trea. Ara emen bera, ara emen; bueno, zuek bakarrik egon nayoko dezute ta ni banoa... (azkar gañera).

Biak deadarka:

—¡Kaxo, Patxi!...

Besteak puerteago

—¡Ola, Erramun!

—¿Zer degu?

—¡Ementxen!

—¡Koñaro gerala beraz!

—¡Ala dirudi!

—¿Pixken bat gorra beraz?

—¡Ni ez! ¿Zu bai, e?

—¡Nik ere ez det ba gor-aizerik!

Bajatuaz :

—¿Zer ari gera ba orduan?

—Bueno, goazen, koñao, ixil ixilik eratera orain, ta artuko dizkik ederrak gaur, gortu ar-terano, emendik irten duen batek.

«Baserritarra», 138, 1910-ko IIbeltza-ren 15-an.

EZKONGAYETAN

Esan oi da mutil gazte langilleak ezkontzeko asmorik artu bear ez duela, alik eta irabazten duten neke-saria, emaztea ta biak bizi al izateko aña irixten ez dan bitartean.

Esaera au gezurra dala esan dezaguke ager-garriztat jartzen badegu, batez ere, gure erritar baten erantzuera, lagun batek ondoren datorren galdera egin zionean :

—Bitorio ¿egia al dek ezkontzen aizela?

—¡Ze arrayo egingo diat ba! ... Iru illabetean lanik gabe natxiok eta...

«Baserritarra», 162, 1910-ko Abendua-ren 17-an.

* * *

Patxiri esan zioten bere andregaya izugarriko ogi-jantzalea zala, eta etzuela arentzat diña ogi sortuko.

Ori jakin zuenetik, Patxi bere andregayaren itzuli zebillen, bañan bein arrapatu zuen onek eta galdetu zion:

—¿Zer dezu nere itzuli ibiltzeko?

—Orra bada, esan didate sekulako ogi-jantzalea zerala ta...

—¿Zein, ni? ¡A zer gezurra esan dizuten! Ogi koskor bat naikoa det nik... bost kuartillo ardo erateko...

—¡. !

Etzuen geyago Patxi andregayak billatu.

«Baserritarra», 162, 1910-ko Abendua-ren 17-an.

* * *

Mutil sudur motz anka aundi batek, errian Kankillu deituarren, bi andregai zituen.

Egun batean galdetu zioten:

—Aizak, Kankillu; bi andregayak ibaira eroriko balira zein aterako ukek lenbizi?

Gelditu da pixka batean pensatzen bezela, eta dio:

—Íñor ez.

—Orren biotz gogorra dek?

—¡Zer gogorra ta zer biguña! ¿Nik bai al zekiat bada igeri?

«Baserritarra», 145, 1910-ko Jorrailla-ren 23-an.

GOYERRIARRAK

Asarraturik txit bero Ataun-dar batek bota zion beste auzoko bati birau au :

—Ataungo eliza bete jostorratz; ayekin josi ala zaku; zakuak kabitu ala arto txiki... ainbeste milla demoniok aidean eramango al aute.

«Baserritarra», 134, 1909-ko Azaroa-ren 20-an.

* * *

Goyerriko baserri batean zeuden bi mutil zar, paltatzen zitzayotela bi gauza, zeñak ziran andrea eta otea.

Egun batez, ala dio mutil zar ayetako batek besteari :

—Ik ekai zak otea eta nik ekaiko diat andrea.

«Baserritarra», 134, 1909-ko Azaroa-ren 20-an.

* * *

Ataungo baserritar batek Aralarmendian bakarrik zebillen bei bat lapurtu zuen.

Andik iru illabetera aitortzera apaizarengana joan da, ta onek galdetzen dio :

—¿Ezer ostu al dezu?

—Jauna, mendian zebillen bei bat etxeratu det.

—Bere jabeari biurtu bear diozu bada, bestela barkatzerik ez dago.

—Bañan, Jauna, neri laguntz aundia egiten dit eta... dirurik ez daukat eta...

—Alperrik da. Ez badiozu jabeari biurtzen barkatzerik ez dago, ta gañera il da gero Josepetako zelayan an ibilliko zera beyarekin mundu guzien aurrean lapur bat bezela guztien lotsagarri.

—Adi beza: ¿eta jabea ere an izango al da?

—Bai, bada.

—Orduan beya antxe biurtuko diot.

«Baserritarra», 14, 1910-ko Jorrailla-ren 23-an.

* * *

Goyerriko baserritar agure bat il-larri omen zegoan.

Bere semeak, aitaren eriotzaren begira, lurralben edo *entierruan* oi dan jan-aldirako Naparroako ardo-zagi bat ekarri zuan.

—¡Ene semea! —omen zion agureak— orren ardo ederraren tantoren bat edango banu, sendatuko nintzela uste det.

—¡Zer, aita! ¿Alako gastua eginda, sendatu nai du? ¡Ez, aita; il obe du!

«Baserritarra», 115, 1909-ko Otzailla-ren 27-an.

SENAR-EMAZTEAK

Juezak galdetu zion bati:

—¿Ezagutzen al dezu Lutzi Etxekalte?

—Ez, jauna.

—¿Nola da ori? ¿Zeure emaztea ez al da?

—Bai, jauna.

—Orduan ¿nola diozu ez dezula ezagutzen?

—Jauna, ¿juste al du nik ezagutu izan bannuan, berakin ezkonduko nintzala?

«Baserritarra», 167, 1911-ko Otzaila-ren 25-an.

* * *

Kale guztia bere mende artuta alderoka zertorren mozkor bateri ekin zion errietan bere emazteak:

—A, Jose, Jose; daukazun opilla gordetzeko egiñalak egiten dituzu bañan ez didazu neri ziririk sartzen. ¡Ori da mozkorra, ori!

—Arritzekoa da, eraten detenean denak antz ematea, ta egarrik nagonean inork ez igartzea.

«Baserritarra», 162, 1910-ko Abendua-ren 17-an.

* * *

—Zu, Martina, zure gizonak ez du noski lanik egiten?

—Ez, andrea.

—Bañan ezkongaitan egingo zuen?

—Ezta ere, andrea.

—Eta ori jakiñik, alper batekin ezkondu zinan?

—Bai, andrea.

—Zergatik ezkondu zinan?

—*Zelebria* zalako.

«Baserritarra», 139, 1910-ko Ilbelta-ren 29-an.

* * *

—Koxme jauna, Koxme jauna —dio Martiñek txit estu Koxme sendakin jauna musean ari zan mayera iritxiaz.

—Zer dezu, gizona, orren larri? —dio Koxmek, parietara bost tanto joaz.

—Andrea oso gaizki daukat. Bijoa, bijoa Jau-naren izenean berealaxen ikustera. Bitartean nik segituko det jokutzen beorrentzat.

«Baserritarra», 152, 1910-ko Uztaila-ren 30-an.

* * *

Ameriketatik etorri eta bereala ezkondu zan Joxe bere erriko neska dotore batekin.

Bere ezkontzako urtea bete zan egunean billatu zuan lagun zar bat eta galdetu zion onek :

—¡Kaxo, Joxe! ¿Zer moduz bizi aiz bizimodu berrian?

—¡Ai, Erramun, aurretik jakin izan banu zenbait kosta bear zitzaidan nere emaztearen modista!

—Ezkongai geldituko intzan je?

—Bai zera, modistakin ezkonduko ninduan.

«Baserritarra», 142, 1910-ko Epailla-ren 12-an.

* * *

Il-toki edo kanposantura, oi zuten bezela, erdi agirian zeramaten ustez ilda zegoan emakume bat, bañan sasi-tarte batetik igarotzera koan arantzak zulatu dute eta zeukan lozorrotik esnatuaz, beste amalau urtean bizitu zan.

Azkenean, orregatik, egitan il zan eta lurperatzera eramaterakoan eramantzalleai senarrak ala zion:

—Jainkoaren izenean, nere emazte maitearen gorputza sasi-tartetik ez beñepein eraman!

«Baserritarra», 156, 1910-ko Agorra-ren 24-an.

* * *

—Zure senarra astoa zala esaten aritzen ziñan bizi zan arte, eta orain, il danean, negar egiten diozu.

—Bai, baña asto otxana ta langillea zan ordea.

«Baserritarra», 121, 1909-ko Orrilla-ren 22-an.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1.—*R. Artola*

SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso
asko. (Aitua)

2.—*M. Soroa*

GABON, ¡AU OSTATUBA!, ANTON KAIKU

3.—*P. Apalategui, S. J.*

EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.

4.—*Pepe Artola*

USTEZ LAGUNA DETAN ta beste bertso
asko.

5.—*P. M. Urruzuno*

EUSKALERRITIK ZERURA ta beste ipui ba-
tzuk.

- 6.—*Toribio Alzaga Anabitarte*
RAMUNTXO
- 7.—*Ramos Azkarate*
GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
- 8.—*Antero Apaolaza*
PATXIKO TXERREN. (Nobela).
- 9.—*Bitoriano Iraola Aristiguieta*
OROITZAK ta beste ipui asko.
- 10.—*Bertsolariak*
ERREGE EGUNEKO BERTSO-SAYOA (1962)
- 11.—*Piarres Larzabal*
BORDAXURI
- 12.—*Bilintx*
BERTSO TA LAN GUZIAK
- 13.—*Mariano Izeta*
DIRUA GALGARRI
- 14.—*Piarres Larzabal*
IRU ZIREN

- 15.—*Bertsolariak*
EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK -I-
- 16.—*Alfonso M.ª Zabala*
GABON GAU BAT eta beste ipui asko.
- 17.—*Antonio M. Labayen*
MALENTXO, ALARGUN!
- 18-19.—*Antonio Zavala, S. I.*
TXIRRITA (Bizitza ta bat-bateko bertsoak.
- 20.—*Franzisko Goñi, S. I.*
LURDES-KO GERTAERAK
- 21.—*P. Larzabal*
HERRIKO BOZAK EDO NOR ALKATE
- 22.—*Bertsolariak :*
BERTSOLARIEN TXAPELKETA (30-XII-1962)
- 23.—AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.